

o 1577. terrarum orbis ambitum circumnavigans, unica tantum navi, ingenti cum gloria,
AD D I T A est etiam viva delineatio navigationis Thomæ Caundish nobilis
 ori damno & temporis spacio: vigesimo-primo enim Julij 1586 navem conscendit. & decimo
 s divitijs & cum omnium admiratione reversus est. Iudocus Hondius.

Ex hac Lavæ Majoris portu solutus, per tanti equoris intervallu,
unicum tantum affingenti vertum in Arghiam sola navi rediit.

20de jaargang, 2001 nr. 4

P.J. KIPP

RESTAURATIE-ATELIER

Abstederdijk 309
3582 BL Utrecht
Telefoon (030) 2516010

Conservering van kaarten met behoud van authenticiteit
Verzorging van grote formaten, inclusief passepartout en lijstwerk
Tentoonstellingsgereed maken van kaarten voor opstellingen
Vervaardigen van zuurvrije dozen voor de kaartenverzameling
Restauratie van atlassen, reisverslagen en dergelijke

MERCATOR
Achter Clarenburg 2
3511 JJ Utrecht - NL
Tel. 030-2321342

Bezoek op afspraak.

CAERT-THRESOOR

Inhoud 20ste jaargang 2001, nr. 4

Twintig jaar <i>Caert-Thresoor</i> , redactioneel	81
Marco van Egmond 'We waren toen toch een soort rebellen-clubje': Een interview met de oprichters van <i>Caert-Thresoor</i>	83
Marco van Egmond Twintig jaar <i>Caert-Thresoor</i> in cijfers: Portret van een jubilerend tijdschrift	92
Marco van Egmond Een kijkje achter de schermen van <i>Caert-Thresoor</i>	99
Thresoor-tjes De oudste Noord-Nederlandse wereldatlas (Peter van der Krogt)	103
@ la carte	105
Varia Cartographica	106
Besprekingen	109
Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven	111

Redactie

Drs. Joost Depuydt, dr. Henk Deys,
drs. Marco van Egmond, dr. Peter van der Krogt,
drs. Sjoerd de Meer, drs. Wanita Resida,
drs. Lida Ruitinga, drs. Martijn Storms, Han Voogt.
Correctie summaries: Francis Herbert (Londen)

Internet

Caert-Thresoorpagina:
<http://www.maphist.nl/ct>

Redactiesecretariaat

Kopij, recensie-exemplaren enz. zenden aan:
Caert-Thresoor; dhr. J.W.F. Voogt, Universiteit Utrecht,
FRW-Kartografie, Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht.

Aanwijzingen voor auteurs

Op aanvraag verkrijgbaar bij het secretariaat.

Abonnementen en administratie

Abonnementen (alleen per hele jaargang) f 35,- € 15,88 per jaar (vier nummers), België f 50,- € 22,69, buitenland f 60,- € 27,23. Losse nummers f 12,50 € 5,67. Opgave van abonnementen, adreswijzigingen en bestellingen van losse nummers aan: *Caert-Thresoor*, Postbus 68, 2400 AB Alphen aan den Rijn, telefoon 0172-444667, postgironummer 5253901, e-mail: info@drukkerij-vis.nl

Copyright

Het overnemen of vermenigvuldigen van artikelen is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Advertentietarieven

Hele pagina per nummer f 130,- € 58,99
Halve pagina per nummer f 90,- € 40,84
Kwart pagina per nummer f 60,- € 27,23
Bij plaatsing in één jaargang (vier nummers): wisselende tekst tien procent korting, vaste tekst vijftien procent korting
ISSN 0167-4994

Afbeelding omslag

Detail van de wereldkaart in twee halfronden door Jodocus Hondius sr. (1563-1612), waarop de reizen van Francis Drake en Thomas Cavendish staan aangegeven. Francis Drake vertrok in 1577 en keerde in 1580 terug. Thomas Cavendish vertrok in 1586 en volbracht zijn wereldreis in 1588 (foto: Maritiem Museum Rotterdam).

Twintig jaar *Caert-Thresoor*, redactioneel

Op 31 oktober 1981 – tijdens de promotie van Marijke Donkersloot – vertelde (naar ik meen) Jan Werner mij, dat er een groepje was die het idee had opgevat een Nederlands tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie te gaan uitgeven. Ik was net een paar maanden afgestudeerd en zou in januari 1982 beginnen met mijn onderzoek naar de geschiedenis van de productie van globes.

De redactie-in-spé van het nieuwe tijdschrift meende daarom dat ik voorgoed in de historische kartografie verzeild zou raken (en ze hadden gelijk).

Op die laatste oktoberdag van 1981 werd ik dus gevraagd de redactie te komen versterken als een 'Utrechtse component'. En nu zit ik twintig jaar later op mijn laptop dit stukje te schrijven. Dat had ik toen niet kunnen voorzien. Op de eerste plaats niet omdat er toen nog geen kijk op laptops was (zelfs de Commodore 64 moest nog uitgevonden worden) en – ten tweede – ook niet omdat je als je een tijdschrift opzet alleen maar mag hopen dat het zo aanslaat dat je er geruime tijd mee door kunt gaan.

Nu is het zover. Met dit nummer is de twintigste jaargang voltooid en liggen er tachtig nummers van *Caert-Thresoor*. De huidige redactie vond het de hoogste tijd om nu eens de eigen geschiedenis vast te leggen. Er zijn te veel tijdschriften, waarvan de omstandigheden rondom de oprichting onbekend zijn. Voor een historisch tijdschrift is dat natuurlijk een ondenkbare situatie.

Bovendien speelt *Caert-Thresoor* een, naar ik hoop, belangrijke rol in de geschiedenis van de beoefening van de geschiedenis van de kartografie in Nederland. Al met al voldoende redenen om dit tachtigste nummer van *Caert-Thresoor* volledig te wijden aan de geschiedenis van het periodiek. Dankzij een subsidie van de Stichting Historische Cartografie van de Nederlanden kon de re-

dactie speciaal voor deze gelegenheid beschikken over extra pagina's.

Het jubileumnummer is vrijwel geheel gevuld door Marco van Egmond, de huidige eindredacteur. Hij interviewde de grondleggers van het tijdschrift, waarin te lezen valt waarom het tijdschrift is opgericht, waar de naam vandaan komt, en 'hoe 't allemaal zo gekomen is'. Vervolgens schreef hij een overzicht met statistische gegevens over de twintig jaargangen: hoeveel artikelen, welke perioden zijn behandeld, welke onderwerpen en dergelijke. Dit is natuurlijk ook nuttige informatie voor toekomstige auteurs: hier kan men vinden welke onderwerpen of perioden onderbelicht zijn en waarover een artikel wenselijk is. Tenslotte wordt uit de doeken gedaan hoe de redactie te werk gaat en hoe het uiteindelijke tijdschrift geproduceerd wordt.

Als jubileumgeschenk heeft Drukkerij Vis Offset voor elke abonnee een fraaie poster meegezonden; een collector's item! Op deze poster staan alle omslagen, die *Caert-Thresoor* tot op heden heeft gehad, afgebeeld.

Tot slot hoop ik dat de auteurs van reeds ingeleverde artikelen kunnen begrijpen, dat de publicatie van hun artikel iets langer op zich laat wachten.

Veel leesplezier toegewenst!

Peter van der Krogt
voorzitter redactie *Caert-Thresoor*

Restauratieatelier Paul Peters B.V.

Op het terrein van de kartografie bieden wij een in brede kring erkende expertise ten dienste van de conservering en restauratie van

○ **GLOBES**
en verwante objecten,

○ **KAARTEN**
(ook zeer grote formaten tot ca. 350 x 350 cm),

○ **ATLASSEN** en **STEDEBOEKEN**

Object-specifieke, passief-conserverende restauratie van papier, incunabelen en oude drukken, grafiek, kerkelijke en overheidsdocumenten, charters en zegels, uit alle tijden.

Restauratieatelier Paul Peters B.V.
is lid van de VeRes, de VAR en de IADA
(International Association of
Book and Paper Conservators).

Ons dochterbedrijf **Iris Antique Globes**
verkoopt historisch belangrijke en
decoratieve globes uit het midden van
de 17e tot het midden van de 20e eeuw.

Op www.paulpeters.demon.nl maakt u kennis met een keuze uit de steeds wisselende voorraad.

Bezoekadres van beide bedrijven:
Weverweg 9, 6961 KM Eerbeek.
Telefoon: 0313 65 44 66, fax: 0313 65 58 82.
www.paulpeters.demon.nl - www.irisglobes.nl

**WIJ ZIJN GEÏNTERESSEERD IN DE AANKOOP VAN (BESCHADIGDE, INCOMPLETE)
GLOBES EN VERWANTE OBJECTEN**

‘We waren toen toch een soort rebellenclubje’: Een interview met de oprichters van *Caert-Thresoor*

Utrecht in het voorjaar van 1981: in de kaartenzaal van het toenmalige Geografisch Instituut komen vier mensen – Rob Braam, Arie Vis, Jan Werner en Kees Zandvliet – bij elkaar om te praten over de oprichting van een tijdschrift op het gebied van de geschiedenis van de kartografie. Luttele uren later staat het allereerste nummer van het periodiek *Caert-Thresoor* op de rol. Nu, na twintig volle jaargangen *Caert-Thresoor*, is de tijd rijp om die mannen van het eerste uur in het zonnetje te zetten. Een gesprek met de vier ‘rebellens’, die destijds de sprong in het diepe waagden en nooit hadden durven dromen dat hún tijdschrift ‘porselein’ zou halen.¹

Het is weer als vanouds, wanneer de vier heren in het voorjaar van 2001 voor het interview samenkomen in één van de ontvangstkamers van Drukkerij Vis Offset te Alphen aan den Rijn. Hier en daar mag de haargrens dan wat geweken zijn of een rimpeltje toegevoegd, de onderlinge geestdrift is onveranderd gebleven. Doelgericht, enthousiast en aan een half woord voldoende hebbend: het gaat nog immer op voor de vier, die allen een speciale band met (oude) kaarten hebben. Momenteel werkt Rob Braam (43) als collectiebeheerder kaarten en luchtfoto's bij de Topografische Dienst in Emmen. Deze functie bekleedde hij twintig jaar geleden

ook al, maar toen zat de Topografische Dienst nog in Delft. Samen met zijn broer Jan is Arie Vis (70) al die tijd de drukker van *Caert-Thresoor* geweest. Tegenwoordig verzorgt hij daarbij tevens de administratie en de advertenties. Standvastig is ook Jan Werner (51), net als toen conservator kaarten en atlanten van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam. Onlangs vierde hij zijn 25-jarig ambtsjubileum. Alleen Kees Zandvliet (48) verruilde van functie. Toen *Caert-Thresoor* het licht zag, was hij middelbaar archiefambtenaar bij het Algemeen Rijksarchief. Nu werkt hij als hoofd bij de afdeling Nederlandse geschiedenis van het Rijksmuseum in Amsterdam.

Drs. M. van Egmond (1969) is Aio historische kartografie aan de Universiteit van Utrecht en redacteur van *Caert-Thresoor*.

1. De vier oprichters van *Caert-Thresoor* op een rij: v.l.n.r. Rob Braam, Jan Werner, Arie Vis en Kees Zandvliet.

Kortom, een mooi collectief dat zijn inspirerende gedachten laat gaan over verleden, heden en toekomst van dit jarige tijdschrift.

De geboorte van *Caert-Thresoor*

In het allereerste nummer van Caert-Thresoor uit 1982 valt te lezen dat het idee voor het tijdschrift Caert-Thresoor min of meer voortspoot uit het 'nieuw leven inblazen' van de Werkgroep voor de Geschiedenis van de Kartografie (WGK) van de Nederlandse Vereniging voor Kartografie (NVK). Hoe is dat eigenlijk in zijn werk gegaan en waarom besloten jullie tot de uitgave van een Nederlands tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie?

Jan Werner: 'Kees [Zandvliet] was destijds de grote initiator van *Caert-Thresoor*. Ik denk dat hij op die vraag het beste antwoord kan geven.'

Kees Zandvliet: 'Ik kan het me helaas allemaal niet even goed meer herinneren. Mij staat echter bij, dat er toentertijd eigenlijk geen samenbindend element was in de wereld van degenen die zich bezighouden met de geschiedenis van de kartografie. Er kwamen weliswaar publicaties uit van de Topografisch-Historische Atlas en van de WGK – voorzover daar nog leven in zat – maar er was geen doorgaand medium. Daar was mijns inziens behoefte aan. *Caert-Thresoor* zou een soort boodschappenwagentje kunnen zijn, wat om de zoveel tijd door het land zou rijden met daarin recensies, artikelen en wat er op het gebied van de geschiedenis van de kartografie verschijnt. De belangstelling op dat terrein zou in feite zo aan elkaar geknoopt moeten worden.'

Rob Braam: 'We zijn niet direct tot de uitgave van een tijdschrift gekomen. In eerste instantie gingen we uit van een soort nieuwsbrief, die met enige regelmaat zou uitkomen. We dachten zelfs aan een historisch-kartografische bijlage bij het *Kartografisch Tijdschrift*.'

Arie Vis: 'Die bijlage kwam echter niet van de grond. Na enkele maanden heb ik voorgesteld om er een echt tijdschrift van te maken. Dat was voor mij ook een voorwaarde om in de redactie te gaan zitten.'

Kees Zandvliet: 'Zonder Drukkerij Vis Offset durfden en konden wij het niet aan om meer dan een nieuwsbrief uit te geven. Voor een tijdschrift heb je immers abonnees nodig en iemand die het risico durft te dragen. Arie [Vis] wilde dat wel doen en toen kwam er de deal dat Vis zou zorgen voor de druk van het tijdschrift én de advertenties en wij zouden zorgen voor de kopij. In feite is dat allemaal vrij vlot op de rails komen te staan.'

Maar hoe zijn jullie nu precies begonnen? Op gegeven moment moeten jullie met z'n vieren toch bij elkaar zijn gekomen?

Rob Braam: 'Ik weet dat Kees [Zandvliet] mij een keer belde en zei: 'Het wordt tijd dat de WGK weer wat actiever wordt.' Die werkgroep bestond al wel, maar er gebeurde dus niet veel. Je had de Werkgroep Kaartbeheer, die toen vrij veel ondernam. Ook deed die werkgroep af en toe eens iets historisch. Maar puur op het gebied van de geschiedenis van de kartografie gebeurde er gewoon weinig.'

Kees Zandvliet: 'Wat bij mij in die tijd sterk speelde, was dat verschillende mensen op hun terrein hun zegje moeten kunnen doen en aan bod moeten kunnen komen. De markt op het gebied van de historische kartografie werd gedomineerd vanuit Utrecht. Allemaal uitstekend hoor, maar het had wel tot gevolg dat er geen open klimaat was om te publiceren. Ik denk dat *Caert-Thresoor* die functie zeker heeft gekregen en nog heeft. Ik trek altijd maar de vergelijking door naar de 16de en 17de eeuw: uitgevers als Plantijn en Blaeu draaiden in feite naast de universiteit, het centrum van kennis. Door de uitgave van *Caert-Thresoor* zijn heel veel mensen buiten de universiteit op historisch-kartografisch gebied actief geworden en gebleven.'

Arie Vis: 'De eerste bespreking met mij over een mogelijk periodiek vond plaats bij Kees [Zandvliet] in het Algemeen Rijksarchief. De allereerste echte redactievergadering was in Utrecht, ergens in het voorjaar van 1981.'

Caert-Thresoor is de naam van één van de eerste wereldatlasjes in pocketformaat, die in de Noordelijke Nederlanden verschenen.² Het atlasje werd in 1598 door de Middelburgse boekverkoper Barent Langenes in samenwerking met Cornelis Claesz. gepubliceerd. Waarom hebben jullie het tijdschrift hiernaar vernoemd?

Rob Braam: 'Aanvankelijk zijn we zonder naam begonnen. In één van de eerste vergaderingen zijn we een naam gaan verzinnen.'

Jan Werner: 'Ik was toen erg gefascineerd door het *Caert-Thresoor*, waarvan we in de Universiteitsbibliotheek Amsterdam veel edities hebben. Al snel kwamen we op die naam uit. De naam *Caert-Thresoor* heeft alles in zich: een schat aan kaarten, een schat aan kartografische informatie. En met die oude spelling weet je ook direct, dat het over oude kaarten gaat!'

Hadden jullie destijds nog andere benamingen in gedachten?

Arie Vis: 'Ik heb nooit anders dan *Caert-Thresoor* gehoord. Misschien zijn wel wat andere benamingen naar voren gebracht, maar herinneren doe ik ze niet. Zonder al te veel discussie zijn we voor *Caert-Thresoor* gegaan.'

Al sinds jaar en dag siert de figuur van Abraham Ortelius – zoals die voorkomt op de wandkaart van de wereld van Pieter van den Keere (1611) – de omslag van Caert-Thresoor. De Ortelius-figuur behoort inmiddels tot de huisstijl van het tijdschrift. Vanwaar de aanvankelijke keuze voor deze afbeelding?

Kees Zandvliet: 'Eigenlijk is dat ook weer een beetje toeval, net zoals de keuze voor de naam. Was Jan [Werner] destijds erg gefascineerd door het *Caert-Thresoor*, ik had net een tentoonstelling in het Centre Pompidou in Parijs achter de rug. Daar werd de kaart van Van den Keere – die kort daarvoor door Günter Schilder in facsimile was uitgegeven – in gemonteerde vorm geëxposeerd. Na de tentoonstelling kwam de wandkaart bij ons in het Algemeen Rijksarchief op de kaartenzaal te hangen. Zo kwam ik op het idee de figuur van Ortelius in de omslag op te nemen. Hij is én een belangrijke kar-

2. Hét symbool van Caert-Thresoor: de Ortelius-figuur op de wandkaart van de wereld, uitgegeven door Pieter van den Keere in 1611. Links de afbeelding die tot en met 1991 de omslag van Caert-Thresoor sierde en rechts de huidige beeltenis.

tograaf én hij zit een boek te lezen als een soort symbool van *Caert-Thresoor* ofwel de schat aan kartografische kennis. Wat me trouwens sterk is bijgebleven, is dat toen Marijke Donkersloot-de Vrij [in 1987] lid werd van de redactie zij de Ortelius-figuur kwijt wilde. Ze vond hem zo chagrijnig kijken.'

Arie Vis: 'Inderdaad. Tijdens verschillende redactievergaderingen heeft Marijke haar best gedaan om die vent eraf te krijgen. Het was kennelijk een hobby van haar, haha.'

Jan Werner: 'Hij heet nu natuurlijk ook niet meer zo. Enkele jaren geleden is Ortelius' naam uit de afbeelding geretoucheerd en is hij een abstracte figuur geworden. Het is inmiddels een soort symbool. Van mij mag hij zeker blijven.' [Instemmend geknik van de andere oud-redactieleden].

Momenteel verkeert Caert-Thresoor in de luxepositie dat er voor twee tot drie komende nummers voldoende kopij in huis is. Dat was destijds – toen Caert-Thresoor nog moest beginnen en geen bekendheid genoot – natuurlijk wel anders. Hoe hebben jullie de kopij voor het eerste nummer bij elkaar gekregen?

Jan Werner: 'De auteurs in het eerste nummer waren Carla Oldenburger, Marjanne Kok en Bert Wennekes. Zij kwamen zo'n beetje uit de directe omgeving van ons. Marjanne zat in de buurt van Kees [Zandvliet] en wij kenden Carla van de Werkgroep Kaartbeheer.'

Rob Braam: 'Het eerste jaar was het binnen de redactie nog wel eens artikelen 'harken'. Zouden die en die niet iets kunnen doen, enzo. Op gegeven moment kwam er vanzelf aanbod.'

Jan Werner: 'Toch heeft het ons nauwelijks moeite gekost om voldoende kopij binnen te krijgen. Het eerste nummer was al na enkele maanden productieklaar. Binnen een half jaar was het echt van idee tot tijdschrift geworden. Verrassend snel kun je wel noemen.'

En hoe kwamen jullie aan de eerste abonnees? In het eerste jaar bereikten jullie immers al een oplage van ruim 600 exemplaren!

Arie Vis: 'Bij bepaalde archieven en instellingen mochten we de presentielijsten bekijken van mensen die regelmatig oude kaarten raadpleegden. Zodoende zijn we aan adressen gekomen en hebben we *Caert-Thresoor*-folders toegestuurd. Ook hebben we folders neergelegd bij de rijks- en gemeentearchieven. Zelf had ik natuurlijk een aantal klanten, dat bij mij kartografische werken kocht. Hen stopte ik eveneens een folder toe. Op die manier ging het heel gesmeerd. Er was echt sprake van een plotselinge hausse.'

Jan Werner: 'We hadden allemaal ons eigen netwerk en klantenkring. We stuurden bijvoorbeeld folders aan antiquariaten en aan de leden van de NVK-werkgroepen. Zo alles bij elkaar hadden we toch een behoorlijk bestand aan mensen die er wel zin in hadden.'

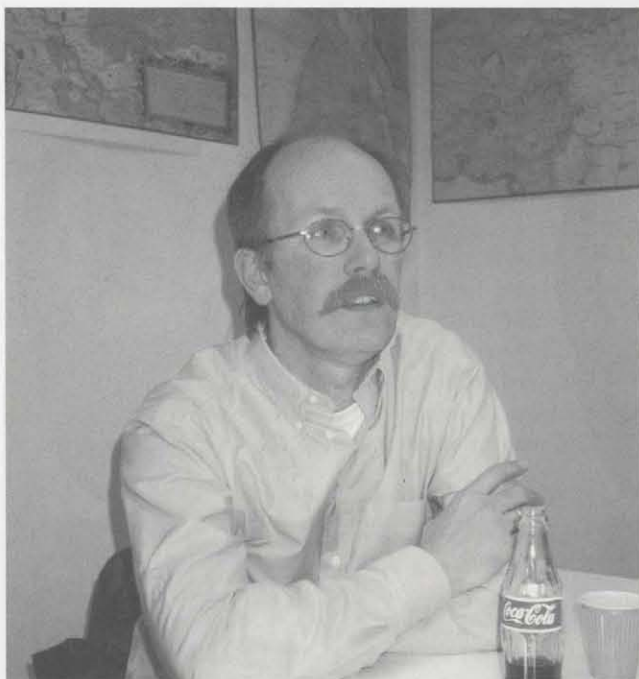
Arie Vis: 'Ook de ledenlijst van de NVK heb ik toen gebruikt om nieuwe abonnees te werven, maar de animo in die groep viel een beetje tegen.'

Jan Werner: 'Het was trouwens een enorm werk om de adressen te verzamelen. Alles werd met de hand overgetypt middels een typmachientje. In oude nummers staan zelfs advertenties met een typlettertje! Het was gewoon nog een andere tijd, met veel knip- en plakwerk. Van de eerste omslag heb ik bijvoorbeeld ergens nog een plakproef liggen.'

Geen last gehad van aanloopproblemen?

Jan Werner: 'Nee, het ging echt vlot. De lijnen waren zo kort; onder dit viertal gebeurde het allemaal. Je belde elkaar en je ritselde wat en dan was het klaar. Wat je enerzijds aan tijd verloor aan arbeidsintensieve zaken, won je anderzijds door de goede samenwerking.'

Kees Zandvliet: 'En we hadden het geluk dat in die tijd

3. Rob Braam: 'Voor de redactie van Caert-Thresoor probeerden we mensen uit de drieboek archieven, bibliotheken en producenten te krijgen. Achteraf was dat een goede insteek'.

diverse diensten personeelsuitbreiding realiseerden. In de kartografische wereld was dat voor een belangrijk deel te danken aan [de toenmalige hoogleraar kartografie] Koeman. Hij maakte zich heel erg sterk voor het aanstellen van personeel op het terrein van oude kaarten. Het was ook net op de golf dat het allemaal kón bij de instellingen. Er was echter nog niet zo'n grote vraag van bezoekers. In het Algemeen Rijksarchief bijvoorbeeld zaten we – vóór de verhuizing van de oud- naar de nieuwbouw – met zes man personeel in de kaartenzaal, terwijl het aantal bezoekers relatief klein was. Die medewerkers waren natuurlijk wel nodig voor het inventariseren en beschrijven van het materiaal, maar konden nu ook in *Caert-Thresoor* een artikel schrijven.'

Nog voordat het eerste nummer van Caert-Thresoor werd uitgebracht, hadden jullie overleg met het Kartografisch Tijdschrift over een eventuele gecombineerde uitgave. In de loop van 1982 werd in principe besloten tot de mogelijkheid van een abonnement op beide tijdschriften tegen gereduceerd tarief. Echter, met ingang van het vierde nummer van de eerste jaargang stapte de redactie van dit voornemen af, vanwege 'het geringe financiële voordeel voor de abonnees en de praktische problemen bij de coördinatie van de verschijningsdata.' Tot op de dag van vandaag zijn er diverse vooraanstaande representanten van de NVK en het Kartografisch Tijdschrift, die betreuren dat Caert-Thresoor toen een onafbankelijke koers is gaan varen. Hoe denken jullie daar nu over? Staan jullie nog steeds achter de keuze van destijds?

Kees Zandvliet: 'Volgens mij was het zo dat de NVK en het Kartografisch Tijdschrift dachten, dat Caert-Thresoor een concurrerend tijdschrift zou worden.'

Rob Braam: 'Ja, het werd als bedreigend ervaren.'

Jan Werner: 'Rob [Braam] en ik zijn toen in Wageningen min of meer op het matje geroepen. We moesten uitleggen, waar we nu precies mee bezig waren. Dat hebben we zo goed en zo kwaad gedaan. Daarna is er in Delft bij de Topografische Dienst nog een gesprek geweest, waar namens de NVK het een en ander is gezegd. Sindsdien zijn onze wegen toch gescheiden geweest, niet om principiële redenen maar om praktische redenen.'

Rob Braam: 'Vooral het aspect van het gelijktijdig verschijnen bleek onmogelijk te realiseren en te coördineren.'

Jan Werner: 'Precies. Het Kartografisch Tijdschrift verscheen veel te onregelmatig. Niet dat wij zo regelmatig waren, maar afstemming was bijna onmogelijk.'

Kees Zandvliet: 'Wat naar mijn smaak vooral speelde, is dat sommigen binnen de NVK graag wilden bepalen wat er wel en wat er niet op kartografisch gebied in Nederland zou gebeuren. Dat was toch een vorm van 'over-stretching'. Volstrekt onnodig ook, want al snel bleek dat Caert-Thresoor een totaal andere markt bedient dan het Kartografisch Tijdschrift.'

Jan Werner: 'Het was in eerste instantie wel begrijpelijk dat de NVK graag alles onder één vlag wilde houden.'

Rob Braam: 'De achtergrond van de WGK verklaart dat natuurlijk ook. Die werkgroep kwam toch uit de NVK voort en onder één vlag zijn we gestart.'

Jan Werner: 'Gezien de uiterst geringe overlap in het abonneebestand was het echter reëel om beide zaken gescheiden te houden. Een gecombineerd abonnement zou voor de ene of de andere doelgroep als overbelastend worden ervaren en bovendien prijsverhogend.'

Rob Braam: 'Een soortgelijke overlap zou je ook krijgen, wanneer je samengaat met bijvoorbeeld Geodesia.'

Kees Zandvliet: 'Vanuit een bepaald perspectief sluit de geschiedenis van de kartografie natuurlijk aan bij de kartografie als geheel, maar vanuit bijvoorbeeld de archiefwereld is die aansluiting al heel wat minder.'

Jan Werner: 'Vanuit mijn eigen achtergrond en vanuit de achtergrond van de Universiteitsbibliotheekcollectie, met oude én moderne kaarten, ben ik altijd heel sterk voor een samengaan of in elkaar overlopen van beide disciplines. De realiteit heeft echter uitgewezen, dat wat beide tijdschriften betreft het maar beter is dat ze van elkaar gescheiden zijn.'

Twée decennia spiegel van de geschiedenis van de kartografie

In het redactionele commentaar in het allereerste nummer van Caert-Thresoor worden enkele doelstellingen van het nieuwe tijdschrift opgesomd. De historische kartografie van Nederland vóór circa 1850 moest het hoofdthema gaan vormen. Hierbij werd uitgegaan van de gedachte een betere communicatie tot stand te brengen tussen al degenen, die zich al dan niet professioneel met het vakgebied bezighouden. Twintig jaar Caert-Thresoor overziende, hoe vinden jullie dan dat het tijdschrift zich heeft ontwikkeld? In hoeverre heeft Caert-Thresoor aan jullie oorspronkelijke bedoelingen beantwoord?

Kees Zandvliet: 'Het heeft mij toen verrast en het verrast mij nog steeds, dat er een behoorlijk gevarieerde club

van auteurs is. Het is nooit zo geweest, dat een beperkt groepje van zeg maar acht mensen het hele blad vol-schreven. Telkens duiken er weer nieuwe namen op. In het beginstadium waren we wel beducht voor veel eigenhandig schrijven om het blad draaiende te houden. Dat is gelukkig niet nodig gebleken. Wat betreft de ontwikkeling van *Caert-Thresoor* zie ik niet zoveel verschil met twintig jaar geleden. De opbouw is er één van drie of vier artikelen, met wat er aan literatuur is verschenen, de recensies en het kartografische nieuws. Dat is in hoofdlijnen toch de opzet van het blad.'

Jan Werner: 'Het zijn natuurlijk de aanpak en de vormgeving van het blad, die er op vooruit zijn gegaan. De essentie en de functie van *Caert-Thresoor* zijn in wezen hetzelfde gebleven.'

Maar is Caert-Thresoor er naar jullie mening in geslaagd om een 'bindmiddel' te zijn op historisch-kartografisch gebied?

Jan Werner: 'Ik denk het wel. Als je vraagt aan mensen, die in oude kaarten geïnteresseerd zijn, of ze *Caert-Thresoor* kennen, dan is dat in negen van de tien gevallen zo. Iedereen die zich een beetje met die materie bezighoudt, heeft allicht de naam *Caert-Thresoor* al eens gehoord. Nou, dan ben je al een heel eind!'

Kees Zandvliet: 'Het tijdschrift kan aan twee kanten anders worden: enerzijds meer een periodiek voor verzamelaars en antiquaren, anderzijds meer een tijdschrift voor wetenschappers. *Caert-Thresoor* is daar altijd een beetje tussenin gebleven.'

Jan Werner: 'Dat is inderdaad het leuke eraan. Voor zowel professionele historisch-kartografen als voor amateurs was en is het een aansprekend tijdschrift. We hebben natuurlijk enorm geluk met ons vakgebied, dat zich gemakkelijker leent voor een multidisciplinaire aanpak dan bijvoorbeeld een bèta-tijdschrift. Die multidisciplinariteit heeft altijd een belangrijk deel van ons draagvlak bepaald, zowel qua abonnees als qua adverteerders.'

Arie Vis: 'Ik ken zelfs enkele molenaars die *Caert-Thresoor* lezen! Geen wetenschappelijke mensen toch, maar ze vinden oude kaarten en nieuwe vondsten prachtig. Ze bellen naar aanleiding van een bepaald artikel soms zelfs van enthousiasme naar me op.'

Een vaktijdschrift weerspiegelt altijd in zekere zin de ontwikkeling van de desbetreffende discipline, in dit geval de geschiedenis van de kartografie in Nederland en België. Wat vinden jullie van de manier waarop de geschiedenis van de kartografie zich de afgelopen twee decennia heeft ontwikkeld en welke rol heeft Caert-Thresoor daarin eventueel gespeeld?

Rob Braam: 'De geschiedenis van de kartografie in Nederland heeft zich heel lang op het bibliografische vlak beziggehouden. De laatste tijd gebeurt er echter ook het nodige op het gebied van gebruik en toepassing van oude kaarten. Die ontwikkeling is verklaarbaar. Je zult toch eerst moeten inventariseren wat er is. Daar was een forse achterstand in. Je ziet nu steeds meer artikelen verschijnen over het gebruik en de nauwkeurigheid van oude kaarten.'

Kees Zandvliet: 'Op het terrein van de geschiedenis en de kunstgeschiedenis lagen oude kaarten lange tijd een

4. Jan Werner: 'Wat we toen enerzijds aan tijd verloren door arbeidsintensieve zaken, wonden we anderzijds door de goede samenwerking'.

beetje aan de rand van het gezichtsveld. Dat is inmiddels wel wat ten goede veranderd. Daarnaast is er de bibliografische benadering van oude kaarten; een route die door Koeman is ingeslagen. Een hele nuttige route natuurlijk, maar er zijn natuurlijk meerdere routes denkbaar. Zelf ben ik een liefhebber van de studie naar de functie van oude kaarten. Als je nu ziet dat oude kaarten op historisch, kunsthistorisch en stedenbouwkundig terrein serieus worden genomen, dan heb je winst geboekt. In hoeverre *Caert-Thresoor* daarin een rol heeft gespeeld, weet ik niet. Ja, er waren bijvoorbeeld interessante stukken van Truusje Goedings, die uit de kunsthistorische hoek komt. En er was in 1989 de tentoonstelling *Kunst in kaart*, waar we als historisch-kartografen nauw bij betrokken waren.'

Jan Werner: 'Nou, dat was een hele 'eye-opener' voor een hele hoop mensen, die vertrouwd waren met de historische kartografie.'

Rob Braam: 'Er verschijnen trouwens ook steeds meer artikelen op het grensgebied tussen de historische kartografie en de historische geografie.'

Jan Werner: 'Ik denk ook dat bij de eventuele prioriteitenkeuze van artikelen in ons achterhoofd heeft gezeten of zelfs uitgesproken is geweest, dat we dan altijd kozen voor vernieuwende gezichtshoeken. Zo iemand hebben we nog nooit gehoord ...; uit die hoek hebben we nog nooit wat vernomen ... enzovoort.'

Niet zelden is een artikel in een vaktijdschrift aanleiding voor een zogebeten 'paradigmawisseling' of totaal gewijzigd inzicht binnen een wetenschappelijke discipline. Twee decennia Caert-Thresoor heeft ongetwijfeld ook voor enkele baanbrekende artikelen gezorgd en inmiddels is er zelfs de Caert-Thresoorprijs voor het beste verhaal in een bepaalde jaargang. Welk artikel is jullie persoonlijk het meeste bijgebleven en waarom?

5. Arie Vis: 'Dat Caert-Thresoor een echt tijdschrift en geen nieuwsbriefje moest worden, was voor mij een voorwaarde om tot de redactie toe te treden'.

Rob Braam: 'Het is natuurlijk moeilijk om vooral de oudere artikelen weer voor de geest te halen. Onlangs stond er in *Caert-Thresoor* nog een artikel over de lithografische drukkerij bij het Topografisch Bureau.³ Dat vond ik erg leuk, vooral vanwege het feit dat de 19de en 20ste eeuw heel weinig bij de geschiedenis van de kartografie worden betrokken. Vanuit mijn achtergrond van de 'moderne' oude kaarten sprak het mij erg aan. Ook het gebruik van oude kaarten vind ik een interessant thema. Tegenwoordig komt kartografische informatie veel makkelijker los van de dragers. Er wordt veel gedigitaliseerd. Wat dat betreft spreekt mij de 'nieuwe' historische kartografie wel aan.'

Jan Werner: 'De grens tussen 'oud' en 'nieuw' verschuift in de historische kartografie ontzettend traag. Zowel voor de consument als de producent, want ik geloof ook niet dat er zoveel artikelen op dit relatief moderne terrein vrijkomen.'

Kees Zandvliet: 'Een interessant gegeven is dat vrij veel historisch-kartografen die in Utrecht zaten en zitten de kaartproductiekant benadrukken. Dat speelt daar een sterke rol, terwijl degenen die met *Caert-Thresoor* gestart zijn juist in de kaartgebruikshoek zitten. En die kaartgebruikers interesseert het in principe helemaal niet hoe een kaart gemaakt is. Nee, zij hebben voor een bepaald doel kartografische informatie nodig.'

Rob Braam: 'Dat is wel iets geweest uit de fase van de oprichting van *Caert-Thresoor*, dat we zouden proberen uit de driehoek archieven, bibliotheken en producenten mensen te krijgen. Binnen de redactie was dat al direct het geval. Het bleek achteraf een goede insteek te zijn.'

Jan Werner: 'We hebben er ook steeds goed op gelet om niet te eenzijdig te worden. Expliciet streefden we naar een grotere veelzijdigheid van de redactie. Telkens was dat een punt van waakzaamheid. Op het ogenblik ontwikkelt zich dat binnen de redactie weer aardig:

mensen uit de museumwereld, bibliotheken en universiteiten. Een brede redactie is een mooie waarborg voor een veelzijdige aanpak.'

We beginnen nu wat af te duvalen. Kunnen jullie je nog bepaalde aansprekende artikelen herinneren?

Kees Zandvliet: 'Ja, [professor] Ormeling [sr.] heeft ooit eens in *Caert-Thresoor* gepubliceerd over de kaarten van Nederlands-Indië.⁴

Jan Werner: 'Inderdaad, vrij recentelijk was dat nog. Ook van de hand van Ormeling was het verhaal bij de omslag van de 18de jaargang in 1999.⁵ Afgebeeld was een Kraton, een koloniaal fort, in Atjeh. Naar aanleiding daarvan heb ik Ormeling gevraagd of hij er iets meer over kon vertellen. Nou ja, dan komt er natuurlijk heel wat uit. Atjeh was in geschiedkundig opzicht sowieso natuurlijk een heel dramatisch gebied. Ormeling heeft in zijn verhaal heel wat ervaringsfeiten geschilderd en de hele context uit de doeken gedaan. Erg informatief!'

Kees Zandvliet: 'Voor mij persoonlijk een 'eye-opener' in de internationale wereld van de geschiedenis van de kartografie is geweest, dat ik bemerkte dat de functie van oude kaarten buiten Nederland veel belangrijker gevonden wordt. Het groepje mensen, dat zich ermee bezighoudt, is van diverser pluimage. Verder heeft men in het buitenland niet de fixatie die men in Nederland wél heeft, namelijk de fixatie op de Gouden Eeuw. Je mag het misschien niet zo hardop zeggen, maar er zit toch een beetje een relatie tussen een soort nationale trots en de Gouden Eeuw-kartografie. Dat zorgt ervoor, dat bepaalde onderwerpen niet of onvoldoende aan bod komen. Bijvoorbeeld in Engeland en de Verenigde Staten zijn mensen al jarenlang bezig met de ontwikkeling van de 19de-eeuwse kartografie, of het nu van Schotland is of van Brits-India. Hoeveel mensen zijn er hier in Nederland nu bezig met de kartografie van Nederlands-Indië? Dat onderwerp is een 'mer à boire'!

Rob Braam: 'Op dat gebied is zeker veel te doen. Denk maar aan de atlas van de Japanse kampen en de steden-atlas van Nederlands-Indië. Schitterend materiaal.'

Kees Zandvliet: 'Je had er bijvoorbeeld de Topografische Dienst in Batavia en de kadastrale bureaus. Het was in Nederlands-Indië gigantisch wat er allemaal draaide. Pas recentelijk is daar aandacht voor gekomen, terwijl lange tijd twintig mensen bezig waren met zeg maar de stadsplattegrond van Gouda.'

Jan Werner: 'Ja, maar het wordt natuurlijk ook wel een beetje landelijk bepaald. Voor de Verenigde Staten is de 19de eeuw toch een beetje de 'Gouden Eeuw', met de 'explorations' en de 'frontiers'. Er zal wel niet aan te ontkomen zijn. Als je je er maar duvels goed van bewust bent en probeert om het onderscheid tussen 'oud' en 'nieuw' niet te hard te maken. Dan kun je zelfs bruggetjes tussen de perioden, waar men trots op is, leggen.'

Arie Vis: 'Zelf vond ik – net als Rob [Braam] – het artikel over de lithografische drukkerij bij het Topografisch Bureau aardig, maar het betreft dan ook een beetje mijn vakgebied. En wat ik ook altijd leuk vind, zijn de kleinere stukjes over een 'bijzonder kaartje gevonden' enzo van Henk van der Heijden.'

Bij een vergelijking met buitenlandse historisch-kartografische tijdschriften zoals bijvoorbeeld The Map Collector (inmiddels ter ziele gegaan), Mercator's World, IMCoS Journal, Cartographica Helvetica en het recente internetmagazine Mapforum.com, wat zijn dan de sterke kanten van Caert-Thresoor? En op welke punten kan het uit die tijdschriften lering trekken?

Jan Werner: 'Ik bewonder altijd wel de kwaliteit in alle opzichten van *Cartographica Helvetica*. Dat zit zo mooi en degelijk in elkaar. Het is weliswaar niet revolutionair, maar qua vormgeving, uiterlijk en aangetrokken auteurs is het erg goed verzorgd. Ik wil daarmee echter niet zeggen dat het allemaal veel beter is dan *Caert-Thresoor*. Het is gewoon anders.'

Kees Zandvliet: 'Caert-Thresoor vind ik meer inhoudelijker dan de meeste van die bladen.'

Jan Werner: 'Wat dat betreft vind ik *Cartographica Helvetica* vergelijkbaar. *Mercator's World* is duidelijk populairder van opzet. De inhoud van *Caert-Thresoor* blijft wat dat betreft steviger staan. *Mapforum.com* bekijk ik bijna nooit. Lekker ouderwets in de trein een tijdschrift lezen doe ik toch liever dan thuis vanachter mijn computerscherm. En om nu eerst alles op papier uit te draaien en dan te kijken of het me interesseert, vind ik toch ook een beetje verspilling.'

Op naar een robijnen jubileum?

We vieren nu het zogeheten porseleinen jubileum van Caert-Thresoor. Komt er als het aan jullie ligt ook een robijnen jubileum, dat wil zeggen een viering van het veertigjarig bestaan? Is er over nog eens twintig jaar überhaupt nog wel plaats voor een Nederlandstalig tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie, mede gelet op het feit dat de kartografie binnen Nederlandse bibliotheken en instellingen steeds meer een ondergeschoven kindje wordt?

Jan Werner: 'Ik denk dat de fundamentele belangstelling voor de geschiedenis van de kartografie altijd zal blijven bestaan. Bovendien heeft *Caert-Thresoor* geen concurrentie in Nederland, dus als een instelling iets op historisch-kartografisch gebied wil hebben dan nemen ze dit tijdschrift.'

Rob Braam: 'De hoofdmoot van de abonnees wordt trouwens niet gevormd door instellingen.'

Arie Vis: 'Dat is me inderdaad wel eens tegengevallen. Het is de vraag of we daar wel voldoende aandacht aan hebben geschonken.'

Jan Werner: 'Niet echt. Marketing is altijd een beetje een zwak punt in het geheel gebleven.'

Arie Vis: 'De laatste tijd gaat dat wel beter. Op beurzen en tentoonstellingen proberen we *Caert-Thresoor* onder de aandacht te brengen. Er zit groei in het aantal abonnees. Weliswaar vallen er elk jaar abonnees af – vaak wegens overlijdensgevallen – maar er komen er telkens meer bij. En dat zijn vooral jongeren. Als het aan mij ligt bestaat *Caert-Thresoor* dus over twintig jaar nog.'

Jan Werner: 'Als er geen gekke dingen gebeuren, dan blijft *Caert-Thresoor* over twintig jaar dezelfde functie behouden. Misschien is er dan ook wel een on-line-versie!'

6. Kees Zandvliet: 'Caert-Thresoor zorgt voor een open klimaat om op historisch-kartografisch gebied te publiceren'.

Kees Zandvliet: 'De veranderde plaats van de kartografie bij bepaalde instellingen betekent niet per se een teruglopende belangstelling voor het materiaal zelf.'

Jan Werner: 'De kartografie kent een grote veelzijdigheid. In feite wordt het vanuit allerlei disciplines bedreven en gaat het niet alleen om de kartografie 'an sich', maar om de toegepastheid ervan. Dat moet je bevorderen. Daar hebben mensen zoveel behoefte aan. Juist de toepassing van de kartografie staat recentelijk erg in de belangstelling. Wat de instellingen betreft: de personele formatie mag dan onder druk staan, de collecties blijven gelukkig bestaan. Later steekt het toch de kop weer op, wanneer men er weer wat voor over heeft. Het is een soort cyclus, die helaas erg conjunctuurgevoelig is.'

Kees Zandvliet: 'Kijk naar de Koninklijke Bibliotheek bijvoorbeeld, die grosso modo met dezelfde middelen heel veel moet doen op het gebied van de automatisering. Dáár gaat het geld naartoe. Men kiest voor andere prioriteiten, waardoor bijvoorbeeld ook de afdeling oude drukken en handschriften enigszins onder druk komt te staan. De andere kant van de medaille is dus de belangstelling van mensen voor beeldmateriaal. Nou, dan denk ik dat die interesse er wel degelijk is en zal blijven. De verwickelingen binnen instellingen zullen *Caert-Thresoor* niet raken.'

Jan Werner: 'Het grote voordeel is dat het vak zo interdisciplinair is. Dus als de ene groep wat minder sterk in zijn schoenen staat, pakt de andere groep het weer over. Populair gezegd bevat de kartografie voor elk wat wils.'

Kees Zandvliet: 'Caert-Thresoor is overigens relatief goedkoop. Dat zal toch een reden zijn dat veel mensen het blijven aanhouden.'

Geen enkel boek is perfect. Datzelfde geldt zeker voor een tijdschrift, dat onder een bepaalde tijdsdruk vervaardigd wordt. Hebben jullie misschien suggesties,

waardoor Caert-Thresoor in de toekomst verbeterd kan worden?

Rob Braam: 'Nog beter????'

Kees Zandvliet: 'Caert-Thresoor gaat over de geschiedenis van de kartografie in Nederland en de overzeese gebiedsdelen. Die overzeese gebiedsdelen zijn geografisch veel en veel groter dan Nederland, maar daarover verschijnt in het tijdschrift relatief weinig. Laat staan dat er iets verschijnt over – ik noem maar een dwarsstraat – Buginese zeekaarten, of de Javaanse kartografische visie versus de Nederlandse visie op het 18de-eeuwse Java. Dat soort stukken. Hoe kijken de Ashanti's tegen Ghana aan en hoe kijkt men vanuit Elmina tegen Ghana aan in diezelfde tijd? Dat soort overzees materiaal – en dat hoeft wat mij betreft niet eens kaartmateriaal te zijn – is een nog grotendeels onontgonnen terrein.'

Jan Werner: 'Hoe komt dat eigenlijk? Moet Caert-Thresoor dat stimuleren? Of moeten er gewoon auteurs zijn, die zich daarmee bezighouden? En hoe krijgen we die auteurs naar Caert-Thresoor?'

Kees Zandvliet: 'Het is een soort wisselwerking. Als je kijkt naar reeds verschenen literatuur, dan zijn er dus de nodige mensen die daarmee bezig zijn. Of het nu het Afrika-studiecentrum is, of het Koninklijk Instituut voor Taal- en Volkenkunde. Om de een of andere reden komen die mensen in Nederland weinig aan bod. In de Verenigde Staten en Engeland echter – dat zie ik telkens terug tijdens de tweejaarlijkse internationale kartografische congressen – speelt dat veel sterker. Wat is er nu in Nederland over 'indigenous cartography' te vinden? Suriname, de Kaap, Indonesië, of – zomaar een zijspoor – de opleiding van Indische tekenaars bij het Topografisch Bureau in Batavia, of de rol van de marineschool van Semarang? Artikelen daarover zou ik in de toekomst graag meer zien.'

Jan Werner: 'Misschien een open deur, maar wat mij betreft zou de 19de eeuw heel wat meer aan bod mogen komen. Temeer, omdat je voor die periode de mogelijkheid hebt om nóg interdisciplinairder te werken. Vele thema's en onderzoeksgebieden werden toen ineens in kaart gebracht. Voor Nederland misschien niet zo spectaculair, maar toch onderschat.'

Rob Braam: 'Die veelzijdige thematische kartografie werd mogelijk dankzij het ontstaan van de eenheidsstaat begin 19de eeuw. Er kwam een totaalkartering, die weer als basis diende voor tal van andere, veelal thematische, kaarten. Er is nogal wat gebeurd in die 19de eeuw.'

Jan Werner: 'De overheid liet ook veel onderzoeken doen. Ziektes, epidemieën en andere sociale verschijnselen werden kartografisch vastgelegd. Die kaarten lenen zich ook echt voor een verhaal, omdat er een hele wereld achter schuilgaat.'

Kees Zandvliet: 'Ja, daarmee voorkom je dat een tijdschrift dichtklapt of uitdroogt. Om een sprekend voorbeeld te noemen: als je genealogen in de hal van het Algemeen Rijksarchief met elkaar in gesprek ziet, gaat dat meestal op de manier van als de ene een slok koffie neemt, dan vertelt de andere weer een eindeloos verhaal over zijn tante van 200 jaar geleden. Ze praten dus wel met elkaar, maar er is geen sprake van communicatie. Hetzelfde geldt voor een tijdschrift, waarin een bibliografisch artikel staat over de kaart van

Groningen en eenzelfde verhaal over de kaart van Overijssel. Je hebt dan wel artikelen, maar er is geen communicatie. Dat is niet goed. Artikelen moeten zichzelf toch overstijgen.'

Wanneer dan nu even de fantasie de vrije loop wordt gelaten ..., hoe denken jullie dat een nummer van Caert-Thresoor er rond 2020 qua inhoud en vorm uitziet?

Jan Werner: 'Een soort hologram, denk ik, waar je doorheen kunt lopen! Haha! Het zal nog wel iets van papier zijn, maar dan iets zuurder of minder zuur! Haha! Maar zonder gekheid, als je het tijdschrift van nu vergelijkt met dat van twintig jaar geleden, dan is er toch wel een hoop veranderd. Dus wat er allemaal de komende twintig jaar gaat veranderen, is moeilijk te voorspellen.'

Rob Braam: 'Toch denk ik, dat je met wellicht andere middelen tot hetzelfde papieren product komt. Twintig jaar terug spraken we ook al over 'electronic publishing', maar het oude vertrouwde papier werkt gewoon goed.'

Kees Zandvliet: 'Zo gauw je je bijvoorbeeld meer gaat richten op het veilingwezen, dan heb je dus de kans dat je je uit de markt prijst. Veilingen van oude kaarten gaan namelijk steeds meer de kant van internet op. Qua vorm en presentatie geven mensen toch de voorkeur aan een mooi boek of tijdschrift.'

Jan Werner: 'Ik kan me hooguit een on-line-versie voorstellen als een soort extra service náást Caert-Thresoor.'

Kees Zandvliet: 'De cd-rom van de beeldhouwkunstcatalogus van Adriaan de Vries, die enkele jaren terug bij ons in het Rijksmuseum gepubliceerd werd, zou het helemaal gaan maken. Nou, er werden geloof ik 5.000 papieren catalogi verkocht en twee cd-roms! Mensen kopen geen cd-rom om eens lekker achter een computerscherm te gaan lezen.'

Jan Werner: 'Je moet natuurlijk wel je ogen openhouden en met de ontwikkelingen meegaan als het van pas komt. Je moet uitkijken dat je niet vastroest.'

Maar qua inhoud, wat verwachten jullie dan rond 2020 van Caert-Thresoor?

Jan Werner: 'Nou, dan zal de geschiedenis van de kartografie wel twintig jaar opgeschoven zijn! De grens ligt dan wellicht bij het begin van de 20ste eeuw.'

Kees Zandvliet: 'Ik zou er persoonlijk verder geen enkel probleem mee hebben, als er ook eens zaken uit 1930 of 1940 in komen te staan.'

Tot slot, wat wensen jullie Caert-Thresoor voor de toekomst toe?

Kees Zandvliet: 'Veel heil en zegen! Haha.'

Arie Vis: 'Een nog groter abonneebestand!'

Jan Werner: 'Veel heil en zegen dekt alles, dus daar sluit ik me graag bij aan!'

Rob Braam: 'Idem dito.'

Nou, dat is kort maar krachtig. Hebben jullie zelf nog iets toe te voegen?

Kees Zandvliet: 'Deze bijeenkomst bevestigt maar weer eens, waarom het destijds gelukt is Caert-Thresoor zo

snel op te starten. We waren en zijn met z'n vieren nog steeds een heel pragmatisch en vlot clubje.'

Jan Werner: 'Ik wil hier nog wel memoreren, dat we indertijd het gevoel hadden een soort rebellenclubje te zijn.⁶ We hadden een zekere trots in het rebellisme. We trokken ons niet zoveel van anderen aan en deden wat we zelf leuk vonden. Ik denk overigens dat het belangrijk is, dat zo'n sfeer toch een beetje blijft heersen bij het tijdschrift. We hebben een fase gehad, waarin tal van zaken – terecht hoor, want het was toen een beetje een zootje – wat meer geformaliseerd zijn. Toch moet je uitkijken dat je als redactie niet gaat overformaliseren. Dat rebellerige gevoel moet altijd blijven!'

NOTEN

De foto's bij dit artikel zijn door de auteur vervaardigd.

1. Peter van der Krogt, die wel in het allereerste nummer van *Caert-Thresoor* als redactielid vermeld staat, kwam pas in oktober 1981 de redactie versterken.
2. Het oudste Noord-Nederlandse zakatlasje met wereldkaarten werd uitgegeven door Zacharias Heyns in 1594 onder de titel *Spiegel der Werelt*. Zie het 'Thresoorje' van Peter van der Krogt in dit nummer van *Caert-Thresoor*; 'De oudste Noord-Nederlandse wereldatlas', blz. 103.

3. Rob Meijer, 'Een goede Lytographische Drukkery by het Topographisch Bureau'. – In: *Caert-Thresoor* 19.4 (2000): 93-104.
4. F.J. Ormeling sr., De Residentiekaarten van Java en Madoera. – In: *Caert-Thresoor* 19.2 (2000): 45-49.
5. F.J. Ormeling sr., Het nieuwe gezicht van *Caert-Thresoor*. – In: *Caert-Thresoor* 18.3 (1999): 53-56.
6. Aanvankelijk vond de redactie van *Caert-Thresoor* het bijvoorbeeld niet nodig om haar vergaderingen te notuleren. Pas ruim een jaar na de eerste officiële redactievergadering werden afspraken en plannen op papier gezet. De invoering van de functies van voorzitter, secretaris en eindredacteur zou nog veel langer op zich laten wachten.

SUMMARY

'At the time we were a sort of rebels club': An interview with the founders of *Caert-Thresoor*

In the spring of 1981, four enthusiastic people – Rob Braam, Arie Vis, Jan Werner and Kees Zandvliet – met together in The Hague. After a meeting of some hours, they decided to found a journal on the history of Dutch cartography: *Caert-Thresoor*. Now, twenty rich volumes of *Caert-Thresoor* later, the time has come to poke fun at those men present at its birth. This is an interview with the four 'rebels' about the past, present and future of this journal now celebrating its 20th anniversary.

ANTIQUARISCHE BOEKEN- PRENTENHANDEL

INKOOP VERKOOP S.C. LEMMERS

von Bönninghausenlaan 16
2161 ET Lisse
Telefoon 0252-415332
Giro 1344413

Zeer grote topografische collectie prenten van Nederland van 1500 tot 1900:

- Stads- en dorpsgezichten.
- Landkaarten.
- Beroepenprenten.
- Gemeentekaartjes.
(van J. Kuiper, ± 1865).

Boeken van 1500 tot 1900:

- Topografie Nederland.
- Lokale beschrijvingen.
- Vogelboeken.
- Bloemenboeken.
- Beroepenboeken.
- Bijbels.
- Atlassen.

In verband met variabele openingstijden is een telefonische afspraak aan te bevelen.

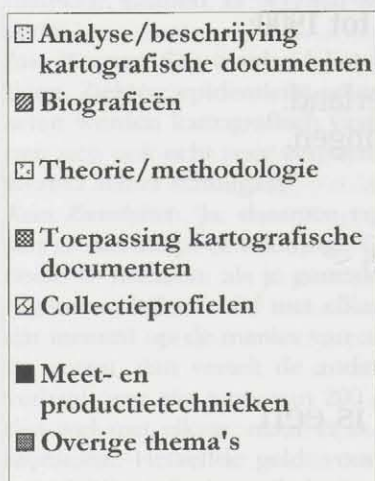
Twintig jaar *Caert-Thresoor* in cijfers: Portret van een jubilerend tijdschrift

'*Caert-Thresoor* beleeft inmiddels haar negende jaargang. Het lijkt er echter op, dat het tijdschrift het tiende jaar niet of slechts uiterst moeizaam zal halen', klonk het in 1990 somber in een memo, gevoegd bij één van de redactionele notulen. Ja, *Caert-Thresoor* zat destijds écht even in een crisis. Dankzij de inspanningen van alle betrokkenen werd het periodiek evenwel uit het slop getrokken en leeft het momenteel als nooit tevoren. Nog slechts twintig jaren jong kan *Caert-Thresoor* reeds bogen op een indrukwekkende erfenis. Een statistisch drieluik over de inhoud, de redactie en het lezerspubliek van dit jubilerende tijdschrift.

Het grote middenpaneel: tachtig nummers met artikelen en auteurs

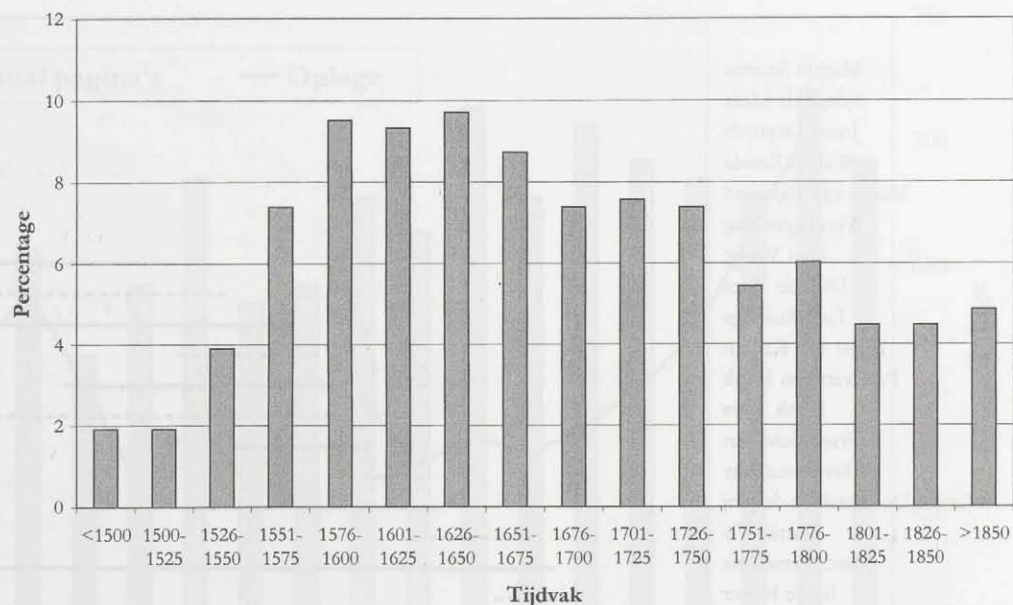
Artikelen vormen de spil van een vaktijdschrift. Twee decennia *Caert-Thresoor* heeft tachtig nummers – 1.852 pagina's in totaal! – met bijna 240 hoofdartikelen over de meest uiteenlopende historisch-kartografische onderwerpen opgeleverd. Afbeelding 1 geeft een overzicht van de besproken thema's, ingedeeld in zeven categorieën die elkaar min of meer uitsluiten. Meer dan de helft van het aantal in *Caert-Thresoor* verschenen artikelen gaat in op de analyse en beschrijving van bepaalde kartografische documenten, zoals wandkaarten, globes en atlassen. Een veel geringer aantal stukken handelt over theorie en methodologie op het gebied van de geschiedenis van de kartografie. Datzelfde gaat op voor de biografische verhalen over kaartvervaardigers. Beide thema's worden kwantitatief gezien op korte voet gevolgd door de beschrijving van kaartenverzamelingen en de toepassing van oude kaarten in niet-kartografische disciplines. Een weinig populair terrein – althans wat de publicatie in *Caert-Thresoor* aangaat – betreft meet- en productietechnieken. Met nog geen tien artikelen is dit onderwerp vooralsnog hek-sensluis.

Nu is het interessant om te zien welke tijdvakken in de geschiedenis van de kartografie de meeste aandacht in *Caert-Thresoor* hebben genoten. Een ongeschreven wet binnen de historisch-kartografische discipline legt de bovengrens min of meer rond 1850. Ook de toenmalige redactie van *Caert-Thresoor* besloot in 1981 tot de oprichting van 'een tijdschrift, waarvan het hoofdthema de historische kartografie van Nederland voor ca. 1850 vormt'.¹ Het allereerste artikel, echter, beschreef de L.A. Springer-collectie in de Centrale Bibliotheek van de Landbouwuniversiteit Wageningen.² Het merendeel van deze collectie bevat topografisch materiaal van ná 1850, dus die tijdsgrens was voor de redactie direct al allerminst een harde. Maar hoe staat het eigenlijk met de temporele zwaartepunten in *Caert-Thresoor*? Is *Caert-Thresoor* een voorbeeldig uitdrager van wat buitenlandse wetenschapstheoretici hebben genoemd 'the old-is-beautiful-paradigm'?³ Met andere woorden, legde het tijdschrift de afgelopen twintig jaar verhoudingsgewijs te veel nadruk op de oudere kartografie en specifiek op die van de Gouden Eeuw? Afbeelding 2 toont aan in welke mate bepaalde periodes in de artikelen in *Caert-Thresoor* aan bod kwamen.⁴ Weliswaar uit zich een hang naar de 'gouden' 17de eeuw, maar van een overdreven belangstelling is toch niet echt sprake.

1. Onderwerpen, die in twintig jaar *Caert-Thresoor* aan bod zijn gekomen, onderverdeeld in zeven categorieën.

2. Aandachtsperiodes in *Caert-Thresoor*, zoveel mogelijk op basis van tijdvakken van 25 jaar.

Gezien het wereldwijde Amsterdamse monopolie op de 17de-eeuwse kaartvervaardiging en -distributie is enig accent op de kartografische prestaties van die tijd verdedigbaar. De lichte nadruk op de Gouden Eeuw uitzonderd mag de aandacht voor de diverse kartografische tijdperken verrassend evenwichtig genoemd worden. Dit laat natuurlijk onverlet, dat sommige onderwerpen te veel of juist te weinig in het tijdschrift voor de dag zijn gekomen.

Maar liefst 140 auteurs waren voor de bijna 240 korte of lange stukken in *Caert-Thresoor* verantwoordelijk. De geschiedenis van de kartografie in Nederland en België mag zich dus verheugen in een omvangrijk en gevarieerd schrijverscollectief. In tabel 3 staan de zes meest productieve *Caert-Thresoor*-auteurs van de afgelopen twintig jaar opgesomd. Henk van der Heijden, gepensioneerd jurist en gewezen boekuitgever, is met twaalf artikelen zo'n beetje de 'huisschrijver' van het tijdschrift. Op korte afstand wordt hij gevolgd door de professioneel werkzame historisch-kartografen Marc Hameleers (elf artikelen), Peter van der Krogt (ook elf) en Peter Meurer (negen). Cornelis Koeman, emeritus hoogleraar kartografie, en Jan Werner, conservator kaarten en atlassen van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, eindigen met zeven publicaties op de gedeelde vijfde

plaats. Verreweg de meeste auteurs schreven tot nu toe één of twee verhalen voor *Caert-Thresoor*.

Een belangrijk onderdeel van *Caert-Thresoor* betreft de rubriek Besprekingen. Sinds de oprichting verschenen meer dan 200 recensies van nieuwe historisch-kartografische uitgaven, geschreven door meer dan tachtig al dan niet enthousiaste auteurs. Tabel 4 geeft de zes 'top-leveranciers' weer. De strijd om de eerste plaats is een ware nek-aan-nekrace tussen de oud-redactieleden Marc Hameleers en Marijke Donkersloot-de Vrij. Beiden kunnen bogen op het indrukwekkende aantal van 21 besprekingen. Goede derde is Peter van der Krogt met zestien bijdragen. Op de vierde plaats staat Lida Ruitinga, kaartbeheerder van de Vrije Universiteit van Amsterdam, met negen recensies. Cornelis Koeman en Piet Ratsma sluiten de ranglijst van toprecensenten af met ieder acht beoordelingen van historisch-kartografische werken.

Het linkerpaneel: de redactie en haar leden

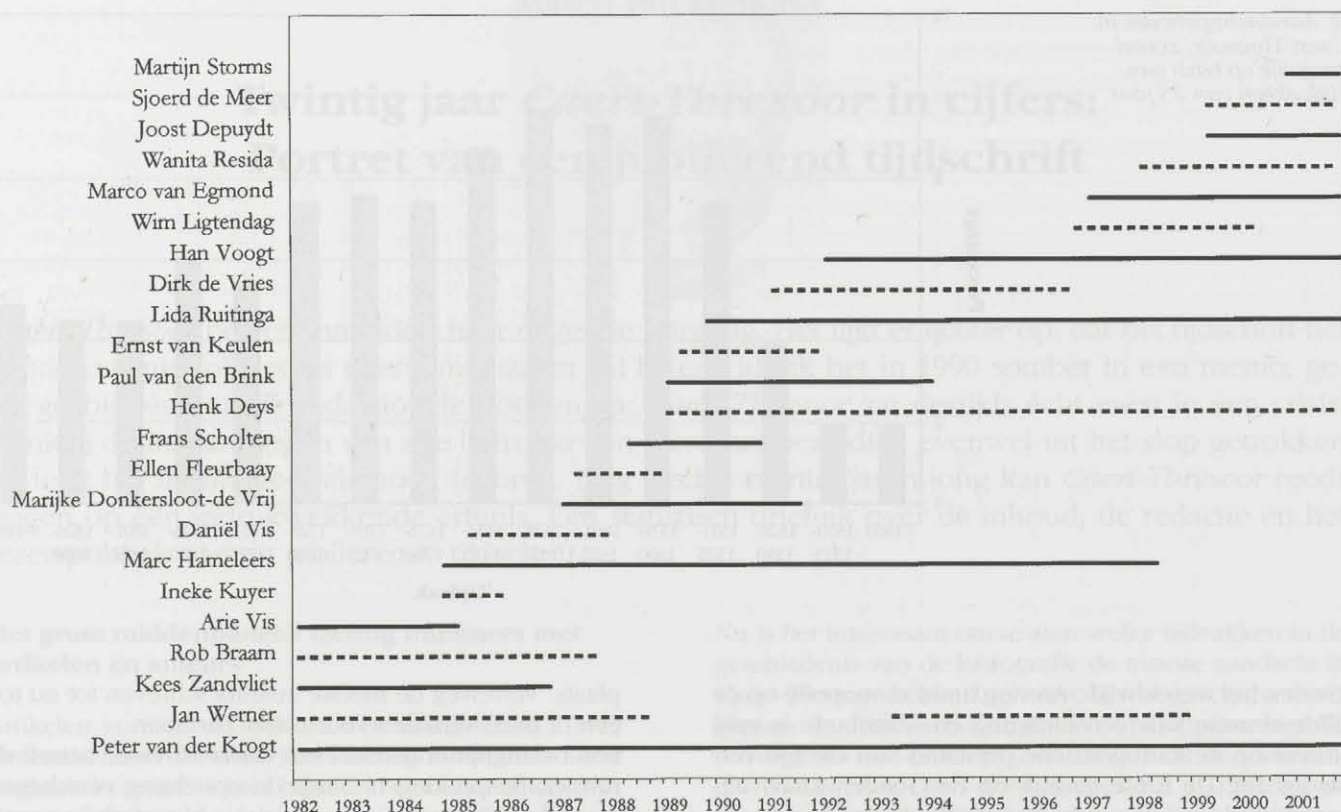
Nóg ietsje langer dan het tijdschrift zelf bestaat de redactie van *Caert-Thresoor*. Immers, het was al in het voorjaar van 1981 dat de toen vierkoppige redactie voor het eerst een vergadering belegde. Notulen werden nog

3. De zes meest voorkomende auteurs in *Caert-Thresoor*.

Plaats	Auteur	Aantal artikelen
1.	Henk van der Heijden	12
2/3.	Marc Hameleers/Peter van der Krogt	11
4.	Peter Meurer	9
5/6.	Cornelis Koeman/Jan Werner	7

4. De zes meest voorkomende recensenten in *Caert-Thresoor*.

Plaats	Auteur	Aantal recensies
1/2.	Marc Hameleers/Marijke Donkersloot-de Vrij	21
3.	Peter van der Krogt	16
4.	Lida Ruitinga	9
5/6.	Cornelis Koeman/Piet Ratsma	8

5. De redactieleden van Caert-Thresoor en hun zittingsduur.

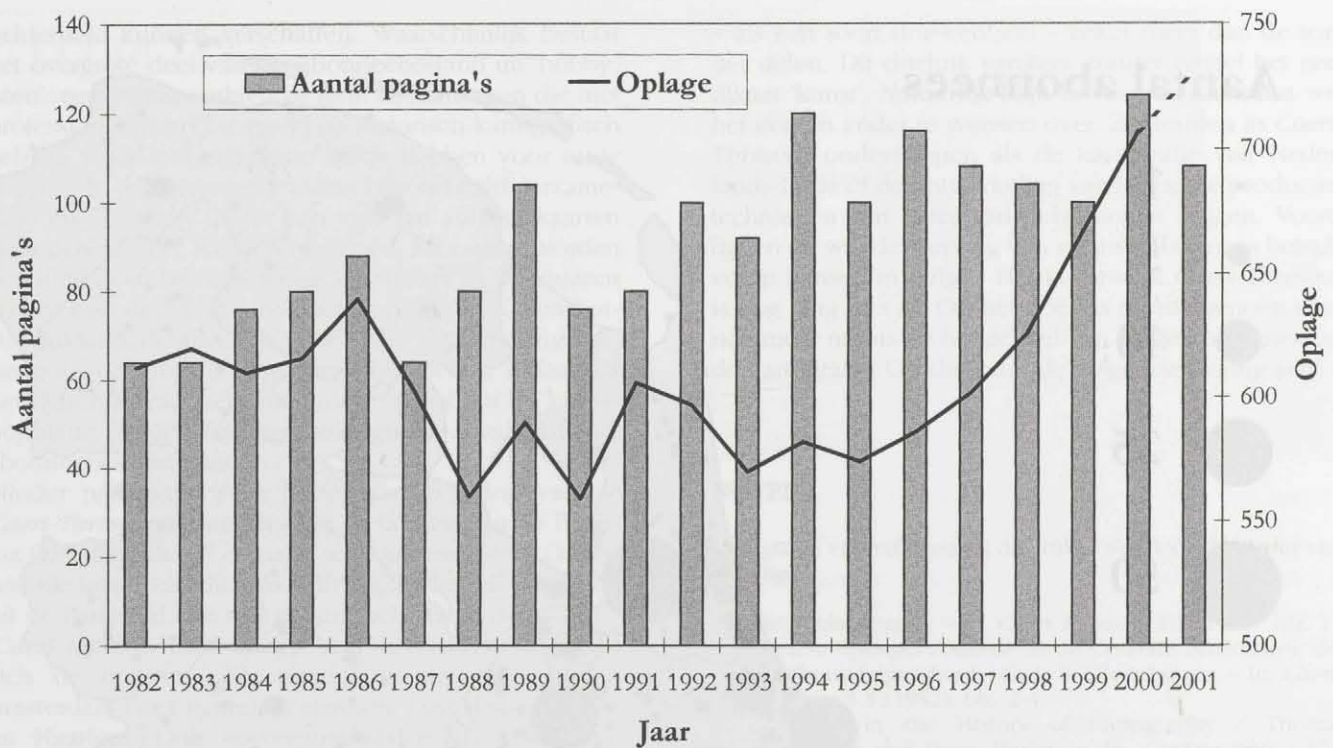
niet gemaakt. Pas een jaar later vonden gemaakte en te maken afspraken hun neerslag op papier:⁵ eerst nog behoedzaam op één A4-tje getypt, aan het eind van de jaren tachtig geprint op kettingpapier en in de loop van de jaren negentig uitgedraaid vanaf een laserprinter, met inmiddels soms een omvang van tegen de tien pagina's.

Destijds waren de redactieleden echte vergaderdieren. In het beginstadium vond bijna elke maand wel een vergadering plaats, met als toppers 1984 (elf bijeenkomsten), 1983 en 1985 (beide tien). Aan het einde van de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig zakten dit geleidelijk aan tot de huidige zes à zeven vergaderingen per jaar, een enkele uitschieter naar boven of beneden daargelaten (1996: acht bijeenkomsten; 1998: vier). Een verklaring van de afnemende vergaderfrequentie ligt niet zozeer in een voortschrijdend gebrek aan zitvlees van de redactieleden, maar vooral in de ontwikkeling van nieuwe communicatiemiddelen waaronder e-mail. Daarnaast is het aantal redactieleden in de loop der tijd gestadig uitgebreid. Na aanvankelijk met vier mensen te zijn gestart, kwam er al snel een vijfde medewerker bij. Rond 1985 volgde een nieuwe uitbreiding van het redactieteam tot zeven personen. Ofschoon dit zevental ook wel eens een zestal werd, sprong de teller vanaf 1990 op acht. In 1998 werd het, tot nog toe, maximale aantal van negen redactieleden bereikt. Overigens is, sinds de eerste genotuleerde vergadering in de lente van 1982, de redactie van *Caert-Thresoor* 144 keer samengekomen. De gemiddelde vergadertijd van drie uur in aanmerking genomen, betekent dat bij elkaar een overlegmarathon van ruim 400 uur!

In de geschiedenis van *Caert-Thresoor* hebben tot op heden 23 verschillende personen de redactie bevolkt

(zie afbeelding 5).⁶ De één wat langer dan de ander. Zonder enige concurrentie het langstzittende redactielid is Peter van der Krogt. Hoewel hij niet tot de oprichters van *Caert-Thresoor* behoort – hij trad toe tot de redactie op het moment dat het eerste nummer net in productie was – heeft Van der Krogt er inmiddels twintig jaar redacteurschap op zitten. Vijftien jaar lang voerde hij de eindredactie. Sinds enkele jaren zit hij de *Caert-Thresoor*-vergaderingen voor. Met recht is dus de eretitel 'Mr. *Caert-Thresoor*' op Van der Krogt van toepassing! Op eerbiedige afstand wordt hij gevolgd door Marc Hameleers, wiens naam 55 nummers (bijna veertien jaar) lang het colofon sierde. Het nog zittende redactielid Henk Deys, onder meer vrijwillig assistent-archivaris van de gemeente Rhenen, zal binnenkort wellicht die tweede plek gaan opeisen: hij is er namelijk nog slechts drie nummers van verwijderd! Vierde op de ranglijst is Jan Werner met een, tussentijds onderbroken, redactielidmaatschap van dertien jaar. Enkele jaren geleden hing Werner zijn lidmaatschap weer aan de wilgen, maar mogelijk is hij in de toekomst – als een soort Heintje Davids – weer voor de redactie beschikbaar. Lida Ruitinga, tenslotte, verleent inmiddels al weer ruim twaalf jaar haar diensten aan *Caert-Thresoor* en bezet daarmee de vijfde stek. Het moge helder zijn, voor veel redactieleden is het tijdschrift verworden tot een oogappeltje waar ze niet graag afstand van doen of deden!

Gedurende het twintigjarige bestaan van *Caert-Thresoor* lanceerde de redactie diverse ideeën ter verbetering van het blad. Sommige suggesties werden direct uitgevoerd en later weer ingetrokken, andere verdwenen in de ijskast en ontdooiden pas na enige tijd. Het eerste gebeurde met het contingent binnen- en buitenlandse cor-

6. De ontwikkeling van de oplage van *Caert-Thresoor* (1982-2001) en het aantal pagina's per jaargang.

respondenten, dat in de beginjaren werd samengesteld. Deze correspondenten, vooral de buitenlandse, hadden tot taak het aanleveren van nieuwe titels voor de rubriek Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven, het toesturen van mededelingen en aankondigingen voor de rubriek *Varia Cartographica* en het optreden als intermediair tussen auteurs en redactie. Ondanks correspondenten tot in Chicago toe kwam hun functie nooit echt goed uit de verf. In 1990 stonden ze daarom voor het laatst in het colofon.

Een idee, dat tijdelijk in de ijskast verdween, betrof het in het leven roepen van een nieuwe rubriek voor kleine, luchtige verhaaltjes. Al in april 1995 dacht de redactie aan 'Sprokkelingen' en 'Thresoren' als naam voor zo'n rubriek, maar pas in september 1999 waren de 'Thresoortjes' daadwerkelijk een feit. Een soortgelijke gang van zaken was van toepassing op het plan voor een internetcolumn, dat Peter van der Krogt in mei 1996 voorstelde. De uitvoering liet tot januari 2000 op zich wachten, toen uiteindelijk de rubriek @ la carte tot stand kwam.⁷ Goede ideeën hebben kennelijk altijd even tijd nodig om te rijpen, ook bij *Caert-Thresoor*.

Zoals de aanhef van dit artikel duidelijk heeft gemaakt, ging het bij de uitgave van *Caert-Thresoor* niet altijd van een leien dakje. Toen, in 1990, was het dus even op het randje of dit periodiek wel kon blijven voortbestaan. De internationale Imago Mundi-conferentie voor de geschiedenis van de kartografie, in 1989 in Amsterdam gehouden, was net achter de rug en had (te) veel van de toenmalige redactieleden gevergd. Elk nummer van *Caert-Thresoor* was destijds dan ook 'een zware bevaling'. Gelukkig was iedereen overtuigd van het bestaansrecht van het periodiek en ging men voort op de ingeslagen weg. Wel werden bepaalde zaken formeler

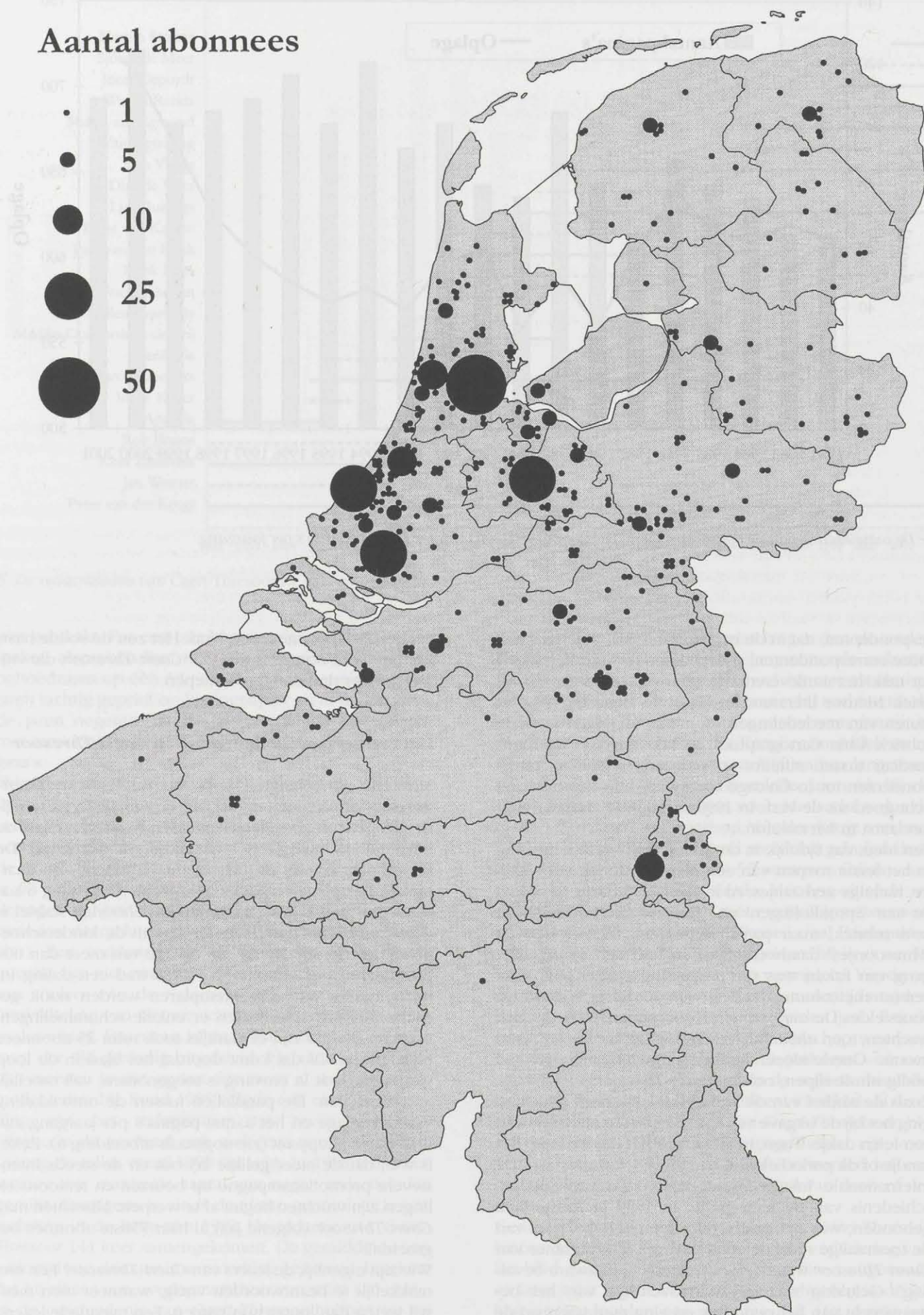
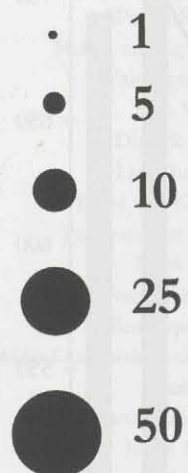
aangepakt, meer gestroomlijnd. Het zou de solide basis vormen voor nog eens tien jaar *Caert-Thresoor*, die vrijwel zonder rimpelingen verliepen.

Het rechterpaneel: de lezers van *Caert-Thresoor*

Minstens zo belangrijk voor het succes van *Caert-Thresoor* als de auteurs en de redacteuren zijn natuurlijk de lezers. Hun abonnementsgelden houden – naast de advertentieopbrengsten – het tijdschrift draaiende. De laatste paar jaar zit er in het aantal abonnees en daarmee in de oplage een duidelijke groei. Afbeelding 6 laat trouwens zien dat dit aantal altijd behoorlijk stabiel is geweest. Toen *Caert-Thresoor* nog in de kinderschoenen stond, kende het al een oplage van meer dan 600 exemplaren per nummer. Na 1986 trad een daling in, maar minder dan 550 exemplaren werden nooit gedrukt. Tot aan 1995 waren er enkele schommelingen, maar na die tijd zijn er jaarlijks toch ruim 25 abonnees bijgekomen. Of dat komt doordat het blad in de loop van de tijd wat in omvang is toegenomen, valt moeilijk te achterhalen. De parallellen tussen de ontwikkeling van de oplage en het aantal pagina's per jaargang zijn in elk geval frappant (zie nogmaals afbeelding 6). Zeker is wél, dat de meer gelikte lay-out en de steeds intensievere promotiecampagne op beurzen en tentoonstellingen zijn vruchten begint af te werpen. Misschien mag *Caert-Thresoor* volgend jaar al haar 750ste abonnee begroeten!

Wie zijn eigenlijk de lezers van *Caert-Thresoor*? Een niet makkelijk te beantwoorden vraag, wanneer men meer wil weten dan louter hun namen. Een eventuele lezersenquête zou over het profiel van het lezerspubliek meer

Aantal abonnees

7. De spreiding van de Caert-Thresoor-abonnees per 1 januari 2001 (Met dank aan Peter Mekenkamp).

helderheid kunnen verschaffen. Waarschijnlijk bestaat het overgrote deel van het abonneebestand uit 'hobby-isten': een wat oneerbiedige term voor mensen die niet professioneel werkzaam zijn op historisch-kartografisch gebied, maar wel een grote liefde hebben voor oude kaarten. In deze categorie vallen bijvoorbeeld verzamelaars en personen die in hun vrije tijd antieke kaarten bestuderen. Veel kleinere groepen abonnees worden gevormd door beroepsmatige kaarthistorici, antiquaren en professionelen uit aanverwante disciplines. Een laatste, duidelijk definieerbare doch niet al te omvangrijke, categorie omvat instellingen en bibliotheken. Aldaar ligt het tijdschrift vaak ter vrije inzage, waardoor de lezerspopulatie ongetwijfeld een stuk groter uitvalt dan het abonneebestand alleen.

Minder nattevingerwerk betreft de spreiding van de *Caert-Thresoor*-abonnees over de landen van de Benelux (zie afbeelding 7, situatie per 1 januari 2001). De betalende lezers van dit tijdschrift blijken vooral afkomstig uit de Randstad, die dus geografisch om te dopen is in 'Caert-Thresoor-belt'. Niet geheel onverwacht bevinden zich de hoogste concentraties in de grote steden Amsterdam (met name), Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Haarlem. Ook universiteitssteden als Leiden en Maastricht kennen een fors aantal trouwe abonnees. Daarentegen is de animo voor *Caert-Thresoor* in bijvoorbeeld Groningen en Nijmegen gering te noemen. In het oosten en noorden van Nederland wonen verhoudingsgewijs sowieso weinig abonnees van *Caert-Thresoor*. De waddeneilanden blijven zelfs geheel verschoond van het blad! In deze gebieden is dus een schone taak weggelegd voor het *Caert-Thresoor*-promotieteam! Dat geldt eveneens voor België en Luxemburg. In het Vlaamse gedeelte van België zitten nog wel enkele abonnees, maar relatief gezien is het toch allemaal wat dunnetjes. Wellicht brengt de sinds deze jaargang doorgevoerde ondertitelwijziging, 'Tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie' in plaats van 'Tijdschrift voor de geschiedenis van de kartografie in Nederland', hierin binnenkort verandering?

Een laatste opvallend kenmerk aangaande de spreiding van *Caert-Thresoor*-abonnees is de tamelijk grote dichtheid in Zeeuws-Vlaanderen. Hoewel in de rest van de provincie Zeeland de abonnees met een lantaarntje te zoeken zijn, is de kans groot dat je ze in het meest zuidwestelijke deel van Nederland tegen het lijf loopt! Zou in Zeeuws-Vlaanderen dan toch nog de inspirerende geest van de beroemde kartografenfamilie Hattinga rondwaren ...?

Beoordeling van het drieluik: kunst of kitsch?

Na twintig jaar is *Caert-Thresoor* inmiddels een boeiend drieluik geworden, een treffend geschilderde compositie van auteurs, redacteurs en lezers. Het geheel is hier

– als een soort drie-eenheid – zeker meer dan de som der delen. Dit drieluik verdient zonder twijfel het predikaat 'kunst'. Natuurlijk blijft er voor de toekomst wel het een en ander te wensen over. Zo zouden in *Caert-Thresoor* onderwerpen als de kartografie van Nederlands-Indië of de ontwikkeling van bepaalde productietechnieken wat meer aandacht mogen krijgen. Voorts liggen er, wat de werving van nieuwe abonnees betreft, volop kansen in België. Het kunstwerk *Caert-Thresoor* is nog lang niet af. Op het doek is ruimte genoeg voor nog meer moois op het gebied van de geschiedenis van de kartografie! Op dus naar de volgende twintig jaar!

NOTEN

De figuren en grafieken bij dit artikel zijn door de auteur vervaardigd.

1. Zie: Redactioneel. – In: *Caert-Thresoor* 1.1 (1982): blz. 1.
2. De L.A. Springer-collectie in de Centrale Bibliotheek der Landbouwhogeschool / Carla S. Oldenburger. – In: *Caert-Thresoor* 1.1 (1982): blz. 2-4.
3. Concepts in the History of Cartography / Thomas Blakemore and Brian Harley. – In: *Cartographica* 17.4 (1980) (Monograph 26): 23-26.
4. Voor elk verschenen artikel in *Caert-Thresoor* is nagegaan welke periode of tijdstip in de geschiedenis van de kartografie het bestrijkt. Het tijdvak tussen 1500 en 1850 werd daartoe opgedeeld in stukken van 25 jaar. Middels het aanvinken van de desbetreffende stukken en het totaal van elk part te delen op het totale aantal turfjes kon het aandeel van elke 25-jarige periode berekend worden. Een artikel over bijvoorbeeld de ontwikkeling van de thematische kartografie tussen 1820 en 1860 kreeg turfjes in de tijdvakken 1801-1825, 1826-1850 en 1851-1875. Artikelen over collectieprofielen zijn buiten beschouwing gebleven, omdat deze kartografisch materiaal uit vrijwel alle onderscheiden tijdperken beschrijven.
5. Redactievergadering nr. 1, 10 mei 1982. Vanaf het moment dat er genotuleerd werd, begon dus ook de nummering van de redactievergaderingen.
6. De afbeelding is vervaardigd op basis van de informatie in het colofon van *Caert-Thresoor* en in de rubriek Varia *Cartographica* (vóór 1985 losse berichten verspreid over een nummer).
7. Wel kreeg *Caert-Thresoor* nog in 1996 een eigen website, die momenteel te bezoeken is op www.maphist.nl/ct.

SUMMARY

Twenty years of *Caert-Thresoor* in figures : Portrait of a celebrating journal

Only twenty years young, the journal of *Caert-Thresoor* can already boast of a rich legacy. A quantitative analysis of the contents of eighty issues, the authors, the editors, and subscribers offers an impressive portrait of a living periodical. A solid base has been created for yet another twenty years of *Caert-Thresoor*.

Prachtig stadsgezicht op Bergen op Zoom

Het stadsgezicht door Samuel de Swaef (1634) is in herdruk verschenen met een uitvoerig beschrijven door dr. W. van Ham. Het is gedrukt op getint papier, op het originele formaat en gestoken in een omslag.

Prijs: f 29,50

Uitgave: Canaletto/Repro-Holland
te Alphen aan den Rijn
in samenwerking met

De Geschiedkundige kring van Stad
en Land van Bergen op Zoom en
De Gemeentelijke Archiefdienst
te Bergen op Zoom

IMAGO MUNDI

The International Journal for the History of Cartography

IMAGO MUNDI is the only international scholarly journal solely concerned with the study of early maps in all its aspects. The illustrated articles, in English with trilingual abstracts, deal with all facets of the history and interpretation of maps and mapmaking in any part of the world, at any period.

The original IMAGO MUNDI was Columbus's favourite text. Let its descendant, founded by Leo Bagrow in 1935, be your window into the subject, whether you approach it as a historian of cartography or are interested in how maps fit into the historical aspects of art, ideas, literature or the sciences.

Contents

Current issues comprise approximately 250 pages (30 x 21cm), with illustrations. Each annual volume includes:

- Articles (about ten per issue)
- Book reviews; and notices of books received
- Bibliography (with indexes of authors, places and subjects)
- Chronicle (personal and institutional news, conferences, exhibitions, map sales and acquisitions)
- Reports, notices and obituaries

All articles are refereed. IMAGO MUNDI is published each summer.

Subscribing to IMAGO MUNDI

The cost of the annual volumes to personal subscribers is as follows:

Vols 43 (1991) onwards £30 (US\$60)
Vols 27-42 £25 (US\$50)

Prices are inclusive of surface postage.

Some of the first 26 volumes remain in print. For details please write to the Honorary Treasurer at the address below.

To order send £30 (US\$60) to the Secretary/Treasurer, IMAGO MUNDI, c/o The Map Library, The British Library, 96 Euston Road, St Pancras, London NW1 2DB.

For more details of IMAGO MUNDI see: <http://www.ihinfo.ac.uk/maps/imagohtml>

For more details of IMAGO MUNDI see: <http://ihr.sas.ac.uk/maps/imagohtml>

Willem/Joan Blaeu (1606) c1640 World

"One of the supreme examples of the mapmaker's art"

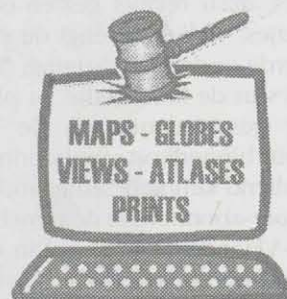
RODERICK M. BARRON

Antique Map Specialist

P.O. BOX 67
SEVENOAKS
KENT - TN13 3WW
ENGLAND

Tel & Fax: +44-(0)1732-742558
e-mail: barron@centrenet.co.uk
website: <http://www.barron.co.uk>

E-mail: rod@barron.co.uk
VAT Reg No GB 602 6465 60

PAULUS SWAEN

INTERNET MAP-AUCTIONS

August 31 - September 11th, 2001

Next auction November 2 - 13th, 2001

www.swaen.com

Email: paulus@swaen.com
Tel. France +33 (6) 89462340
Fax France +33 (1) 34782159

Please visit our NEW Paris office!

Marco van Egmond

Een kijkje achter de schermen van *Caert-Thresoor*

Al twintig jaar lang ploft gemiddeld elk kwartaal een nummer van *Caert-Thresoor* op de deurmat van haar abonnees. Telkens weer is iedere editie het resultaat van de gezamenlijke zorg en inspanningen van auteurs, redacteuren en drukker. Alvorens lezers kennis kunnen nemen van het eindproduct moet bij de totstandkoming daarvan een lange weg worden afgelegd. Hoe gaat het er eigenlijk aan toe achter de schermen van *Caert-Thresoor*? Een geïllustreerd overzicht van het productieproces.

Aan de basis van elk nieuw nummer van *Caert-Thresoor* staan natuurlijk de auteurs van de artikelen. Zonder die hoofdverhalen zou het tijdschrift geen bestaansrecht hebben. In tegenstelling tot veel andere hedendaagse periodieken verkeert *Caert-Thresoor* in de luxepositie dat het meestal een rijk gevulde portefeuille met nieuw binnengekomen artikelen kent. Zo kan de redactie veelal één of twee nummers 'vooruitdenken'. De voortdurende toevoer van soms zeer uiteenlopende artikelen tekent het multidisciplinaire karakter van de Nederlandse historische kartografie, maar ook de aantrekkingskracht van *Caert-Thresoor* als podium voor het wereldkundig maken van nieuwe wetenschappelijke inzichten en opvattingen.

Nieuwe kopij

De redactie van *Caert-Thresoor* krijgt op twee manieren de beschikking over nieuwe kopij: enerzijds leveren auteurs spontaan artikelen aan, anderzijds nodigt de redactie schrijvers uit om over een bepaald onderwerp (bijvoorbeeld in het geval van een themanummer) een verhaal te maken. Nieuwe artikelen komen allemaal eerst terecht bij het redactiesecretariaat, dat gevestigd is in een kamer van de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Sinds 1992 wordt het secretariaat bemand door Han Voogt, die met grote slagvaardigheid de correspondentie met de auteurs onderhoudt. Daar komt nogal wat bij kijken, zoals het stu-

1. Secretaris Han Voogt druk doende met onder meer de correspondentie met de auteurs.

2. Tijdens een redactievergadering in de hoofdbibliothecariskamer van de Antwerpse universiteitsbibliotheek. V.l.n.r. Lida Ruitinga, Joost Depuydt en Sjoerd de Meer.

3. Een zomerse redactievergadering in de tuin van het zomerhuisje van één van de redactieleden. V.l.n.r. Henk Deys, Wanita Resida, Peter van der Krogt, Han Voogt en Lida Ruitinga.

4. Overleg tussen de eindredacteur, ondergetekende, en één van de vormgevers van Drukkerij Vis Offset, Ton van Triest (r.).

5. Een nummer van *Caert-Thresoor* wordt opgemaakt door Ton van Triest.

6. Jan Vis draagt zorg voor het scannen van de afbeeldingen, waaronder de illustratie op de omslag.

ren van ontvangstberichten, het verzenden van auteurs-aanwijzingen, het tijdig inlichten van schrijvers in geval van vertragingen of wijzigingen, het vermenigvuldigen van de kopij ten behoeve van de redactionele beoordeling en het correct afhandelen van reeds geplaatste artikelen.

Vormen artikelen de hoofdmoot van *Caert-Thresoor*; vulling is er ook door de verschillende rubrieken.

Aankondigingen, verslagen en mededelingen vinden een plek in de rubriek *Varia Cartographica*, waarvan Lida Ruitinga momenteel de enthousiaste coördinator is. De meest actuele publicaties en facsimile-uitgaven worden al sinds jaar en dag elk kwartaal trouw bijeengesprokkeld door Peter van der Krogt, waarmee hij telkens enkele kolommen van *Caert-Thresoor* vult. En sinds 2000 heeft het tijdschrift een heuse internetrubriek, @ la carte, die verzorgd wordt door Elger Heere en Martijn Storms.

Bijzondere vermelding verdient de rubriek *Besprekingen*, waarin recent verschenen boeken op het gebied van de geschiedenis van de kartografie in de Nederlanden worden gerecenseerd. Meestal krijgt de redactie – met sinds 1999 als sleutelfiguur Sjoerd de Meer – dit soort publicaties van de desbetreffende uitgeverij ter bespreking aangeboden. Tijdens een redactievergadering wordt bepaald welke recensent voor een te bespreken boek wordt aangezocht. Indien de benaderde recensent toehapt en binnen afzienbare tijd een bespreking inlevert, mag hij of zij zich in voorkomend geval de eigenaar van het besproken boek noemen. Derhalve een grote eer om voor *Caert-Thresoor* een recensie te vervaardigen!

Het verwerken van de kopij

Elke twee maanden voert de redactie van *Caert-Thresoor* overleg over de nieuwste stand van zaken met betrekking tot het tijdschrift. Om voldoende inspiratie op te doen en ook om een afgewogen geografische modus te verkrijgen – de standplaatsen van de redactieleden zijn immers Amsterdam, Arnhem, Rhenen, Rotterdam, Utrecht (vier leden) en Leuven (België) – vinden de redactievergaderingen niet zelden plaats op exotische locaties. Zo werd nog vrij recentelijk vergaderd in de hoofdbibliotheekskamer van de Antwerpse universi-

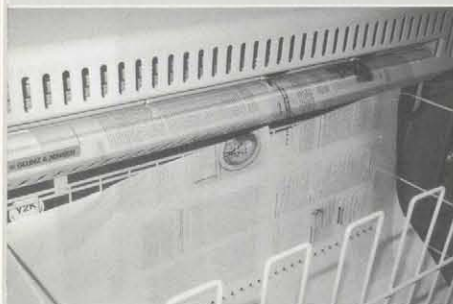
teitsbibliotheek¹ en zelfs in en om het zomerhuisje van één van de redactieleden in Winterswijk!²

Tijdens het overleg wordt altijd eerst het laatst uitgebrachte nummer van *Caert-Thresoor* besproken. Ziet het er goed uit? Zijn er wellicht bepaalde aankondigingen over het hoofd gezien? Zitten er faliëkante missers in het nummer?

Ondanks alle goede zorgen gaat er namelijk af en toe wel eens iets mis. Elk nummer bevat sowieso enkele taal- en stijlfouten, die door de eindredacteur – ondergetekende – over het hoofd zijn gezien. Erger is het wanneer het colofon op de verkeerde pagina staat afgedrukt.³ Of wanneer in het laatste nummer van een bepaalde jaargang het register ontbreekt.⁴ Ook is het voorgekomen dat bij een bespreking de naam van de recensent zoek was.⁵ Tenenkrommend zijn voorts zetfouten in titels van artikelen.⁶ Gelukkig zijn dit soort 'blunders' meer uitzondering dan regel en kunnen de redactieleden meestal met een gerust hart onder de wol gaan. Na de bespreking van het meest recente nummer volgt de behandeling van nieuw binnengekomen artikelen. Tevens houden de 'eerste en tweede lezer' de rest van de redactie op de hoogte van de vorderingen met betrekking tot het artikel dat zij onder hun hoede hebben. Elk ingestuurd verhaal komt namelijk in handen van twee redactieleden, die het toetsen op juistheid, wetenschappelijk niveau en mate van vernieuwing. Mogelijk dat zij het artikel op bepaalde punten graag 'bijgeschaafd' zouden zien. De 'eerste lezer' onderhoudt daarover de contacten met de auteur, terwijl de 'tweede lezer' als een soort klankbord fungeert. Indien beide lezers van mening zijn dat een artikel publiceerbaar is, komt het voor een laatste bewerking terecht bij de eindredacteur.

Doorgaans veel langer dan de lijst artikelen in portefeuille is de reeks bijdragen, waarvan auteurs ooit hebben beloofd ze op termijn in te leveren. In de praktijk leidt dit voor de redactie tot het veelvuldig plegen van belletjes of verzenden van e-mailtjes om de desbetreffende schrijvers in beweging te krijgen. Uitstel betekent hier meer dan eens afstel. Allermist een halszaak, getuige de vrij dikke map met reeds binnengekomen artikelen.

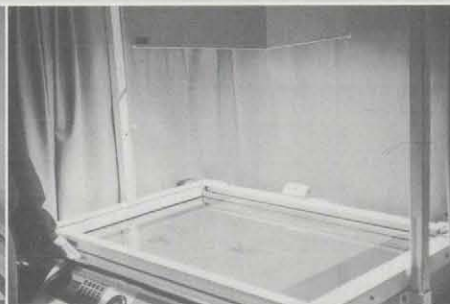
Aan het einde van elke redactievergadering is er tenslotte ruimte voor de bespreking van het recensieoverzicht en het aanbod van historisch-kartografische eve-

7. Een positieve film van een nieuw katern rolt uit de ontwikkelmachine.

8. Henk Beerschoten controleert de film.

9. De lichtgevoelige offsetplaten worden belicht...

10. ... en ontwikkeld.

nementen die aandacht in *Caert-Thresoor* verdienen. Ook stelt de redactie de inhoud van het eerstvolgende nummer vast. Twee tot drie uur na aanvang is het vervolgens aan Peter van der Krogt, sinds 1998 voorzitter, om de vergadering met een spreekwoordelijke hamerslag te beëindigen. Na enkele dagen krijgen de redactieleden tenslotte het schriftelijk verslag, dat sinds 1989 door Henk Deys wordt verzorgd, per e-mail toegezonden.

De eindredactie

Zoals gezegd komen artikelen, die door de redactionele 'lezers' als publiceerbaar zijn aangemerkt, uiteindelijk op het bureau van de eindredacteur. Deze controleert de teksten nog eens op taal en stijl. Verder draagt hij zorg voor uniformiteit in bijvoorbeeld de plaatsing van noten en het gebruik van kapitalen of witregels. De Engelse samenvattingen gaan per e-mail naar Francis Herbert in Londen, die ze controleert en corrigeert en per omgaande weer via de digitale snelweg in de eindredactionele computer doet belanden.

Wanneer de tijd rijp is voor een nieuw nummer van *Caert-Thresoor* breken voor de eindredacteur enigszins hectische tijden aan. De geredigeerde artikelen worden bijeengegaaard, recensies verzameld, de rubrieken *Varia*, *Cartographica* en *@ la carte* samengesteld en de lijst met nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven verwerkt. Ten behoeve van de opmaak stelt de eindredacteur een aantal richtlijnen op met betrekking tot de volgorde van de artikelen, de gewenste grootte van de afbeeldingen en eventuele bijzonderheden. Deze lijst met aanwijzingen wordt – samen met de digitale kopij en de bijbehorende afbeeldingen – afgeleverd bij de drukker van *Caert-Thresoor*, Drukkerij Vis Offset te Alphen aan den Rijn. Samen met één van de vormgevers van Vis – Ton van Triest of Krijnie Gerritsen – licht de eindredacteur de kopij voor het nieuwe nummer toe. De vormgever gaat vervolgens aan de slag: de teksten worden ingelezen en opgemaakt, de afbeeldingen gescand (door Jan Vis) en op de juiste plaats in de tekst geplaatst en tot slot wordt het geheel uitgeprint en als drukproef aan de eindredacteur gestuurd. Indien noodzakelijk brengt laatstgenoemde op deze proef wijzigingen of verbeteringen aan, die weer door de vormgever worden verwerkt. Is

alles naar de wens van de eindredacteur, dan is het nieuwe nummer van *Caert-Thresoor* in principe gereed om gedrukt te worden.

In de historie van *Caert-Thresoor* is niet altijd sprake geweest van een volledig geautomatiseerde opmaak. Tot voor kort werd nog gewerkt met een zogeheten strokenproef, een lange kolom zetsel die uiteindelijk werd verknippt om samen met de foto's en illustraties volgens een bepaald stramien tot een pagina gevormd te worden. Bij het knippen en plakken verleenden de redactieleden destijds soms tal van hand- en spandiensten. Tegenwoordig is een goede handvaardigheid echter geen vereiste meer om tot de redactie van *Caert-Thresoor* te behoren!

De (druk)gang naar de brievenbus

Nadat de vormgever de laatste eindredactionele aanpassingen heeft verwerkt, worden de bestanden via het interne netwerk van Drukkerij Vis Offset doorgeseind aan Arjan Vis. Middels een zogeheten programma voor een inslagschema verzorgt hij op digitale wijze de opbouw van de katernen, nodig voor het uiteindelijke vouwen en snijden. Vervolgens zendt hij het geheel door naar de ontwikkelmachine, waaruit korte tijd later een direct droge positieve film rolt. Aan de hand van de goedgekeurde proeven controleert Henk Beerschoten daarna de films, die hij op lichtgevoelige offsetplaten spant. Deze platen worden belicht en ontwikkeld in de ontwikkelmachine voor drukplaten. Is dit eenmaal afgehandeld, dan is het de beurt aan de drukkers van Vis. Zoals gezegd, wordt bij Vis gebruikgemaakt van de offsettechniek of vlakdruk. Bij het principe van de vlakdruk ligt het te drukken beeld op gelijke hoogte met de niet te drukken delen van de drukvorm. Om tot beeldoverdracht te komen, gebruikt men de eigenschap dat vocht en vet elkaar afstoten. Op de drukvorm, de offsetplaat, heeft het drukbeeld een zeer gering hoogteverschil met de beeldrager. Het verschil is echter voldoende om het beeld van een vettig laagje te voorzien. In de eenkleuren-drukpers, die wordt bediend door Jan van Bruggen, wordt de offsetplaat voordat deze de inktrol passeert bevochtigd. Het vettige beeld stoot dit vocht echter af en alleen de niet te drukken delen van de plaat worden nat. Als de plaat eenmaal van inkt wordt voor-

11. Drukker Jan van Bruggen controleert één van de katernen van *Caert-Thresoor*.

12. De bediener van de tweekleuren-drukpers, Johan van Donk, checkt de jaarlijkse omslag op eventuele fouten.

13. De katernen van *Caert-Thresoor* worden door Wim Warnaar schoongesneden.

zien, vindt het omgekeerde plaats. De vette inkt hecht alleen aan het vette beeld en wordt afgestoten door de vochtige niet te drukken gedeeltes. Aangezien de offsetplaat relatief veel vocht opneemt, vindt de beeldoverdracht niet direct op het papier plaats, maar indirect via een rubberrol. Bijkomend voordeel van deze werkwijze is dat de te stellen eisen aan het papier minder hoog kunnen zijn.

Aldus worden alle katernen, waaruit een specifiek nummer van *Caert-Thresoor* bestaat, één voor één in oplages gedrukt. Een katern bestaat uit vier bladzijden; door de bank genomen beslaat een nummer van *Caert-Thresoor* zes of zeven katernen (respectievelijk dus 24 of 28 pagina's). Overigens drukt Vis alle omslagen voor een bepaalde jaargang in één drukgang, uiteraard aan het begin van het desbetreffende jaar. Dit gebeurt met behulp van de tweekleuren-drukpers – bediend door Johan van Donk – en ook weer volgens het principe van de vlakdruk.⁷ Het binnenwerk van het omslagkatern, waar zich onder meer het telkens wijzigende colofon bevindt, blijft in eerste instantie maagdelijk wit. Per nieuw nummer wordt dit binnenwerk in een afzonderlijke drukgang van tekst en advertenties voorzien.

De vers bedrukte katernen worden door Wim Warnaar automatisch schoongesneden tot vier pagina's. De vergaarmachine, waarachter Henk Bergsma staat, vouwt de katernen en bindt deze middels twee nietjes door de vouw in de rug automatisch bijeen tot een tijdschrift.

Caert-Thresoor kan nu op de post! Aangezien de abonnee-administratie van *Caert-Thresoor* in handen is van Vis, verzorgt deze onderneming ook de verzending. Medewerkers van Vis, waaronder met name Ad Koelewijn, stoppen het nieuwe nummer in speciaal daarvoor bestemde enveloppen, plakken er adresstickers op en leveren de pakketten af op het postkantoor. Eén of twee werkdagen later doet de postbode de brievenbus kletteren en kunnen de abonnees kennis nemen van de inhoud van een gloednieuwe editie van *Caert-Thresoor*. En voortaan in de geruststellende wetenschap dat – op het moment dat zij de pagina's aan het netvlies voorbij laten trekken – door de redactie alweer gewerkt wordt aan het volgende nummer!

NOTEN

De foto's bij dit artikel zijn vervaardigd door de auteur.

1. Redactievergadering nr. 135, 19 juni 2000. Dit was trouwens de eerste keer in de geschiedenis van *Caert-Thresoor*, dat de redactie in het buitenland vergaderde.
2. Redactievergadering nr. 136, 25 augustus 2000.
3. *Caert-Thresoor* 18.1 (1999).
4. *Caert-Thresoor* 16.4 (1997). Deze 'fout' is evenwel goedge maakt in het eerste nummer van de 17de jaargang.
5. *Caert-Thresoor* 15.3 (1996), blz. 51. De bespreker was Jan Beenakker.
6. Bijvoorbeeld 'Scholkand' in plaats van 'Schokland' in *Caert-Thresoor* 2.2 (1983), blz. 18. Of 'Wesfalen' in plaats van 'Westfalen' in *Caert-Thresoor* 6.1 (1987), blz. 11.
7. Overigens heeft *Caert-Thresoor* niet altijd een kleurenomslag gehad. De eerste drie jaargangen bezaten een zwart-witte kft met daarop een fragment van de kaart van het Duitse Rijk, in 1612 uitgegeven door Willem Jansz. Blaeu.

SUMMARY

Behind the scenes of *Caert-Thresoor*

For twenty years every quarter of a year subscribers to *Caert-Thresoor* have received a new issue of this journal. Each issue is the result of the combined efforts of the authors, editors, and printer. When readers take a first glance at the endproduct, they are not always aware of the amount of time spent to make that specific issue. This article offers a well illustrated insight into the production process of *Caert-Thresoor*.

NOG LEVERBAAR:

Enkele complete jaargangen
en losse nummers van

CAERT-THRESOOR

TIJDSCHRIFT VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE KAARTGRAFIE IN NEDERLAND

Postbus 68

2400 AB Alphen aan den Rijn

Telefoon 0172 - 44 46 67

14. Henk Bergsma ziet toe op een zorgvuldige vergaring en bijeenbinding van de diverse katernen tot een beus tijdschrift.

15. Ad Koelewijn steekt de tijdschriften, vers van de pers, in enveloppen en voorziet deze van adresstickers.

16. Postbode Chris Weegink uit Katwijk levert het nieuwste nummer van *Caert-Thresoor* af bij één van haar abonnees.

Thresoortjes

Inzendingen voor deze rubriek, waarin ruimte is voor korte en luchtige historisch-kartografische bijdragen, aan:
Caert-Thresoor, dhr. J.W.F. Voogt, Universiteit Utrecht, FRW-Kartografie, Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht.
 E-mail: j.voogt@geog.uu.nl

De oudste Noord-Nederlandse wereldatlas

In 1930 schreef C.P. Burger jr. in één van zijn artikelen in *Het Boek* dat het *Caert-Thresoor* 'het oudste Hollandsche atlasje van de wereld' was.¹ Deze visie is later overgenomen zodat tot op heden algemeen werd aangenomen dat Burger gelijk had. En hoewel dit tijdschrift niet de naam van dit atlasje gekregen heeft omdat het de oudste Hollandse wereldatlas was, is toch jammer dat één van de resultaten van het onderzoek voor de herziene versie van *Koeman's Atlantes Neerlandici* is, dat het *Caert-Thresoor* naar de tweede plaats gestoten is. De British Library in Londen bezit namelijk het volgende atlasje:² *Spiegel der Werelt, Ghestelt in Ryme, door M. Peeter Heyns. Waer innen letterlijck ende figuerlijck de ghelegenthey, natuer, ende aert aller Landen claerlijck afghebeelt ende beschreven word: !! Niet min dienstelijck voor alle VVandelaers over wegh, dan het heerlijck Theatrum Abrahami Ortelii den Studenten t'buys nut ende noodich is. T'Amsterdam: By Zacharias Heyns, in de Hooft-deuchden. Anno 1596.*

Dit is een volledig wereldatlasje, en twee jaar vóór het *Caert-Thresoor* uitgegeven! Een origineel werk is het in tegenstelling tot het *Caert-Thresoor* zeker niet. Zacharias Heyns (1570-ca. 1640) was de zoon van Peter Heyns (1537-1597), die in Antwerpen de Nederlandse tekst geschreven had voor de *Spiegel der Werelt*, een verkleinde versie van Ortelius' *Theatrum Orbis Terrarum*, dat in 1577 voor het eerst verscheen. De 72 kaartjes waren gegraveerd door Filips Galle, die het zelf bij Christoffel Plantijn had laten drukken. In 1582 volgde een tweede uitgave, die met elf kaartjes was uitgebreid. In 1579 was nog een editie met Franse tekst en in 1585 één met Latijnse tekst verschenen.

In 1588 startte Filips Galle met zijn 'tweede generatie' wereldatlasjes onder de naam *Epitome*, waarin langzamerhand zijn oude kaartjes vervangen werden door nieuw gegraveerde. Filips Galle had kennelijk nog een resterende voorraad afgedrukte vellen van de *Spiegel der Werelt*. Zacharias Heyns, die samen met zijn vader in 1585 naar het noorden was uitgeweken, had nog toegang tot deze voorraad en had deze geheel of gedeeltelijk kunnen kopen. In Amsterdam liet hij één nieuw katern drukken en liet dat voor de atlas binden. Dit vel bevat de nieuwe titelpagina en een pagina met het portret van Peter Heyns. Het zal dus duidelijk zijn dat deze eerste Amsterdamse wereldatlas, uitgegeven in 1596, niets anders is dan de Antwerpse editie van 1583. Veel succes zal Zacharias er niet mee gehad hebben: twee jaar later (in hetzelfde jaar als het *Caert-Thresoor*!) publiceerde hij een nieuwe atlas, de *Miroir du Monde* met tachtig houtsnedekaartjes. Deze kaartjes had hij overigens wellicht ook niet zelf laten maken, maar ze stammen vermoedelijk uit Duitsland.

Mijn 'ontdekking' is overigens niet nieuw: de Amsterdamse *Spiegel* uit 1596 is al 86 jaar bekend, maar in vergetelheid geraakt. Merkwaardiger is wel, dat het vermeld staat in het vierde deel van *De Amsterdamsche Boekdrukkers en Uitgevers*, een deel dat in 1915 verzorgd is door dezelfde C.P. Burger jr.,³ die vijftien jaar later het *Caert-Thresoor* uit 1598 de eerste Hollandse atlas noemde! Op bladzijde 184 beschrijft Burger

het atlasje, waarvan hij overigens zelf geen exemplaar gezien heeft. Hij vermeldt een 'bijzonder fraai exemplaar' in de catalogus van Van Voorst (III, 2e part., 1859, blz. 44, no. 4794), en één in de prijscatalogus Nijhoff (mei 1870, blz. 45, no. 796). Nijhoff schrijft dat het atlasje behalve het houtsnedeportret van Peter Heyns de gegraveerde kaartjes van Galle bevat. Burger merkt daarbij op dat dit hem 'al heel onwaarschijnlijk voorkomt'; veeleer zullen juist voor dit atlasje de houtsnedekaartjes vervaardigd zijn, die we kennen uit de [...] Fransche uitgaaf (met deze laatste atlas bedoelt Burger de *Miroir du Monde* uit 1598). Ook op bladzijde 204 vermeldt Burger dat Zacharias de *Spiegel* in nieuwe gedaante heeft uitgegeven.⁴ Burger beschouwde het dus als zeker dat er al in 1596 een wereldatlasje in Amsterdam uitgegeven was, en ook nog als een veel origineler werk dan het uiteindelijk bleek te zijn. Vijftien jaar later was hij dat zeker vergeten, anders had hij het *Caert-Thresoor* nooit de eerste Hollandse wereldatlas genoemd. Al met al zullen we het *Caert-Thresoor* dus voortaan 'de eerste in de Noordelijke Nederlanden geproduceerde wereldatlas' moeten noemen.

Peter van der Krogt

NOTEN

Volledige collaties van de hier besproken atlasjes worden gepubliceerd in het derde deel van *Koeman's Atlantes Neerlandici*, waarvan publicatie in 2002 te verwachten is.

1. C.P. Burger jr. / 'De Tabulae Contractae van Petrus Bertius'. – *Het Boek* 19 (1930): 301-320, m.n. blz. 301.
2. London, British Library, Maps C.2.b.22.
3. E.W. Moes / *De Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de zestiende eeuw, deel IV*; door C.P. Burger jr. – 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1915. – (herdruk: Utrecht: HES Publishers, 1988).
4. Deze vermeldingen zijn C. Koeman ontgaan. Ze staan niet in zijn *Atlantes Neerlandici*.

Restauratie-Atelier Helmond B.V.

**voor restauratie en conservering van
papier, leer en perkament**

- **boeken in leer en perkament**
 - **charters en zegels**
 - **prenten en tekeningen**
 - **kaarten en affiches**
 - **massaconservering**
 - **vrijblijvende offertes**
-
- **vacuüm-vriesdrogen**

ondersteuning bij calamiteiten

- **24 uur bereikbaar bij brand- en waterschade**

06-575.896.31

Panovenweg 40, 5708 HR HELMOND (NL)

Tel: 0492 - 553990 Fax: 0492 - 552442

E-mail: info@restauratie-atelierhelmond.nl

Internet: www.restauratie-atelierhelmond.nl

Deze rubriek vestigt de aandacht op bijzondere internetsites met betrekking tot de historische kartografie. De ene keer wordt één bijzondere pagina besproken, de andere keer een aantal sites met een gemeenschappelijk thema. Tips kunnen gemaild worden aan de samenstellers van deze rubriek: Elger Heere (e.heere@geog.uu.nl) en Martijn Storms (m.storms@geog.uu.nl). Via de website www.maphist.nl/ct/alacarte/index.html zijn alle hieronder vermelde links direct aanklikbaar.

Twintig jaar *Caert-Thresoor*. Ook namens ons gefeliciteerd. In het kader van het jubileumnummer zullen we deze keer een aantal sites van historisch-kartografische tijdschriften bespreken. We beginnen uiteraard met de internetpagina van het feestvarken: *Caert-Thresoor*. Overigens viert ook @ la carte een bescheiden feestje. Dit is namelijk de vijfde!

De hoofdpagina van *Caert-Thresoor* begint met algemene informatie over het blad. Hierin wordt uitgelegd wat *Caert-Thresoor* is en wat er in te vinden is. Er staan ook links op. Eén daarvan gaat naar de Varia Cartographica, met nieuws en aankondigingen (maar dan wel van drie tot zes jaar geleden want de laatste update was in 1998). Ook is er een link naar @ la carte. Voor degenen die niet op de verschijning van een volgend nummer kunnen wachten, biedt de site hier uitkomst: @ la carte verschijnt op internet eerder dan in het tijdschrift! Handig zijn de inhoudsopgaven van de CT's vanaf 1995, waarbij ook een Engelstalige samenvatting is opgenomen. Voor de hele site geldt overigens dat deze zowel in het Nederlands als Engels te lezen is.

Maar er zijn meer tijdschriften op het gebied van de historische kartografie. In Zwitserland is er *Cartographica Helvetica*.

Zij hebben hun site zowel in het Duits als in het Engels. Van alle artikelen vanaf 1995 is een Duitse en Engelse samenvatting te vinden. Verder kan er naar artikelen gezocht worden op jaar, auteur en onderwerp. Ook is er een lijst van facsimile's die door *Cartographica Helvetica* uitgegeven zijn.

Caert-Thresoor bestaat dan twintig jaar, *Imago Mundi* verschijnt al sinds 1935. Van alle edities vanaf dit oprichtingsjaar is een inhoudsopgave op hun website te vinden. Vanaf 1996 komen hier Engelstalige samenvattingen bij. Vanaf 2001 zijn er ook Frans- en Duitstalige samenvattingen te vinden. Aardig zijn een paar voorbeelden van artikelen, die online te lezen zijn.

Er zijn nog enkele sites die wij niet ongenoemd willen laten. Zo heeft het commerciële *Mercator's World* een site, die met name op verzamelaars gericht is. *The Portolan* beperkt zich tot een inhoudsopgave. Voor de globevrienden onder ons heeft het Oostenrijkse *Der Globusfreund* ook een website.

* Noot van de redactie: Inmiddels zijn ook de inhoudsopgaven en Engelse samenvattingen van vóór 1995 te vinden op de website van *Caert-Thresoor*.

Caert-Thresoor

Tijdschrift voor de Geschiedenis van de Kartografie

Algemene informatie

[@ la Carte \(historisch kartografische bronnen op internet\)](#)

Aanwijzingen voor auteurs

Inhoud en Engelstalige samenvattingen:

- [1995](#)
- [1996](#)
- [1997](#)
- [1998](#)
- [1999](#)
- [2000](#)
- [2001](#)

Genoemde sites:

Caert-Thresoor:	www.maphist.nl/ct
Cartographica Helvetica:	www.stub.unibe.ch/dach/ch/ch
Imago Mundi:	www.ihrinfo.ac.uk/maps/imago.html
Mercator's World:	www.mercatormag.com
The Portolan:	home.cyberia.com/~jdocktor/portolan.htm
Der Globusfreund:	www.coronelli.org/globusfreund.html

[English text](#)

Varia Cartographica

Inzendingen voor deze rubriek aan: drs. Lida Ruitinga, Bibliotheek Vrije Universiteit, Kaartenverzameling, De Boelelaan 1103, 1081 HV Amsterdam, fax (020) 444 5259, e-mail: A.H.Ruitinga@ubvu.vu.nl
Varia is ook te raadplegen op internet: <http://www.maphist.nl/ct/varia.htm>

Verslag XIXth International Conference on the History of Cartography

Officieel duurde de XIXth International Conference on the History of Cartography, die in de Spaanse Biblioteca Nacional in Madrid gehouden werd, van 1 tot en met 6 juli. Op basis van deze data was echter voor lang niet alle deelnemers een reis te boeken; immers vóór de officiële openingsdag stonden er nog een pre-conference (= ISCEM-meeting: International Society of Curators of Early Maps, zeg maar een kaartbeheerdersdag) en een ICA-meeting (International Cartographic Association) gepland. Bovendien was er op 7 juli een excursiedag naar Toledo georganiseerd. Dit waren natuurlijk geen 'verplichte' onderdelen, maar, als je de conferentie in zijn volle breedte wilde meemaken, was je inclusief het reizen wel tien dagen van huis.

Een programma vol lezingen

In Madrid was het programma aan de lange kant. De start was 's morgens meestal rond half tien. Het eind was meestal tussen zeven à acht uur 's avonds. En hoewel er natuurlijk een lunchpauze voor de 177 geregistreerde deelnemers uit maar liefst 31 landen was, een naar Spaans gebruik ingelaste siësta van pakweg tweeënhalf uur bleek niet inbegrepen te zijn. Wat waren mij aansprekende presentaties? Tijdens de kaartbeheerdersdag op 30 juni was er een sessie over het veiligheidsbeleid in kaartcollecties. Hoe gaan beheerders daar in de praktijk mee om? Centraal hierbij stond een video, die een veiligheidsexpert uit Kopenhagen meebracht, en waarop een 'kaartendief in actie' gefilmd stond. Collectiebeheerders (ik wil me hier bewust niet beperken tot kaartbeheerders) in alle landen hebben hier ervaringen mee, of hebben een goede kans hiermee in de toekomst mee geconfronteerd te worden. Een buitengewoon intrigerend idee, al heb ik er geen idee van of het uitvoerbaar is, was iemands suggestie om banden (waaronder atlanten), maar ook in omslagen verpakte archivalia bij uitgifte te laten wegen met een precisieweegschaal en dit na retourzending nogmaals te doen.

Een andere, mij aansprekende, lezing was van Thomas Woodfin uit Texas. Hij presenteerde een visie om oude kaarten te bestuderen vanuit een economisch-geografische invalshoek. Hij noemde dit de macht van 'food, fiber and fuel' op de wereldhandel en stelde dat deze drie 'f-en' van invloed waren op de kaartproductie van (winstgevende) regio's in met name de 18de eeuw.

Een goed verhaal had ook Markus Heinz uit Berlijn. Hij behandelde inkleuring van atlaskaarten. Hij stelde dat van de totale productie aan gedrukte, in te kleuren Homann-kaarten, een deel door de eigen Homann-drukkerij/uitgeverij ingekleurd werd (als taak voor vrouwen en kinderen binnen het familiebedrijf) en een deel aan derden uitbesteed werd. Deze bladen werden gemerkt en die markeringen zijn nog steeds op bladen aan te treffen. Mijn eerste reactie was: zodra ik weer in het Gemeentearchief Amsterdam ben, ga ik kijken of de oude atlanten die we hebben ook vergelijkbare merktekentjes hebben. Ik vond het een inspirerende en goed onderbouwde presentatie.

Iemand die ook altijd iets nieuws te vertellen heeft is Paul Harvey uit Engeland. Deze keer ging hij in op een aantal gridnetten getekend op een paar middeleeuwse kaarten. Aardig om te weten dat dat soort rasters al zo vroeg getekend werden.

Ook één van de betere voordrachten hield Marco van Egmond (de enige Nederlander die een lezing hield). Hij had zo ongeveer de enige presentatie met behulp van een beamer, waarbij deze ook deed wat ervan verwacht werd (vrijwel alle presentaties met behulp van deze nieuwe techniek kwamen pas halverwege de lezing, of soms zelfs helemaal niet op gang). Marco hield een 'flitsend' verhaal, waarin hij onder andere inging op de vele verschillende manieren waarop de firma Covens & Mortier haar koperplaten wijzigde en dus nieuwe staten van de platen creëerde. Zonder er inhoudelijk diep op in te gaan, mag wel gezegd worden dat er ook nieuwe varianten ontstonden, zonder dat de koperplaten gewijzigd werden (bijvoorbeeld door overplakkingen). Zonder twijfel zal zijn verhaal in de komende tijd wel ergens gepubliceerd worden.

In totaal waren er zo'n 65 presentaties; mijns inziens (te) veel. Ze hier allemaal noemen heeft weinig zin; in het boekje met de abstracts zijn ze allemaal opgesomd. Naar mijn idee lag er wat veel nadruk op de middeleeuwse kartografie, op de kartering van het Iberische schiereiland en de, veelal Spaanse, kartering van Amerika (bijna de helft van de lezingen). Wat ik zelf nog wat meer betreurt, is dat ik moet constateren dat de wijze waarop lezingen gepresenteerd werden soms erg matig was. Ook de inhoudelijke kwaliteit liet regelmatig te wensen over. Zo was er bijvoorbeeld een lezing, waarin heel uitvoerig ingegaan werd op de inhoud en het belang van de Peutingerkaart. Volgens mij zat er absoluut niets nieuws in en was het dus een voorbeeld van wat ik maar een 'open deu-

Het congres in Madrid kende ook een postersessie en een presentatie door boekhandelaren (foto: Marco van Egmond).

Tijdens het bezoek aan het Escorial konden de congresgangers tal van kartografische topstukken bewonderen (foto: Marco van Egmond).

ren-lezing' noem. De inhoud en wijze van presentatie van de lezingen was ook maatgevend voor de discussies, die na afloop van een sessie – meestal uit drie lezingen bestaand – gepland waren. Ik vind dat die amper als discussies geëfficheerd mogen worden. In de praktijk werden er een paar aanvullende vragen gesteld (regelmatig ook was er helemaal niemand, die iets te vragen had) over een onderwerp waar de spreker, veelal uit tijdgebrek, niet op inging. Het waren vragen die voortkwamen uit een stukje persoonlijke interesse of kennis van de vragensteller. Met discussie over de inhoud, dan wel de gevolgde methode van onderzoek had het vragenkwartier zelden iets te maken. Sterker nog, er werden mijns inziens maar erg weinig papers gepresenteerd die de potentie hadden om inhoudelijk bediscussieerd te worden. Het waren in overgrote meerderheid lezingen, die verslag gaven van een onderzoek, maar gepresenteerd als een 'final result'. Er zou mijns inziens voor volgende conferenties veel meer pogingen gedaan moeten worden papers te selecteren die een daadwerkelijke stellingnemende discussie op gang brengen. Zo werd bij de conferentie in Athene in 1999 enkele keren uitgeprobeerd om telkens vier mensen gedurende tien minuten hun visie te laten geven op één onderwerp of één kaart. Dit was een goede formule. Je krijgt dan als bezoeker van die sessie een paar verschillende invalshoeken, waarmee je het eens of oneens kunt zijn, maar die je beeldvorming over het onderwerp een stuk verbreden. Jammer dat dit pad in Madrid weer verlaten werd. Mijns inziens zouden komende organisatoren zich hier meer open voor moeten stellen en de conferenties in een wat moderner jasje moeten steken. Soms bekruip je het gevoel dat elke vernieuwing ook een verslechtering zal opleveren. Dit is natuurlijk onjuist. Een goed voorbeeld van conferenties in een nieuw jasje zijn de hedendaagse ICA-conferenties (International Cartographic Association). Daar worden parallelsessies gehouden en kun je voor kleinere werkgroepen inschrijven; werkgroepen die een onderwerp behandelen dat jouw interesse heeft, dan wel

een onderwerp dat voor het thuisfront relevant is. Kortom, ik hoop van harte dat er in de toekomst wat meer aandacht komt voor bredere thema's, die voor velen relevant zijn, in plaats van hele gespecialiseerde lezingen, die mijns inziens voor hooguit een hele beperkte groep echt interessant zijn.

Andere activiteiten

Al eerder meldde ik dat ik het programma aan de fikse kant vond. Los van de 65 presentaties werd er ook een postersessie en een presentatie door boekhandelaren gehouden. Het aantal 'ingerichte stands' was voor beide bijeenkomsten beperkt. Veruit de meeste 'congresistas' hadden hooguit drie kwartier nodig om alles gezien te hebben. Nu bleken de belangrijkste Spaanse musea alle op loopafstand van de Biblioteca Nacional. Dit waren het Scheepvaartmuseum met de Juan de la Cosa kaart uit 1500, waar Amerika voor de eerste keer op voorkomt, het Prado met zalen met prachtige schilderijen van Jeroen Bosch, Velasquez en Goya, het Reina Sophiamuseum met onder andere Picasso's *Guernica* en wanden met Dali's en het Thyssenmuseum met zijn fantastische 20ste-eeuwse kunst. Tijdens een museumbezoekje bleek er altijd wel een aantal congresgangers te zijn, dat elkaar daar weer tegenkwam. Met andere woorden, ik denk dat ik niet de enige was, die vond dat het een erg vol programma was met vele lezingen waarvan, laat ik het voorzichtig zeggen, de inhoud niet iedereen in gelijke mate aansprak.

Los van de 65 presentaties was er ook tijd voor veel andere zaken. Zo kregen we het voor elkaar om met een klein groepje van een stuk of twaalf (waaronder opvallend veel Nederlanders) personen een rondleiding te krijgen door de depots van de Biblioteca Nacional van ongeveer anderhalf uur. Naar aanleiding van het bovenstaande ben ik er tijdens deze conferentie wel weer wat sterker van overtuigd geraakt, dat we het op wetenschappelijk, maar vooral op het gebied van de materiële verzorging en toegankelijkmaking van ons culturele kaartenvergoed helemaal niet slecht doen in Nederland. En dat is toch ook een mooie constatering, nietwaar?

Binnen het conferentieprogramma was nog ruimte gevonden voor maar liefst drie openingen van tentoonstellingen. Deze werden gehouden op het terrein van de Universiteit van Madrid, in de Biblioteca Nacional en in het Madrileense stadhuis. Verder was er een georganiseerd bezoek aan het Escorial en voor de liefhebbers op 7 juli een bezoek aan Toledo. In de middag werd daar geluncht in een sjiek buiten, waar iedereen een 'vogeltje op zijn rug' op zijn bord kreeg. Ook was er een zwembad, al had niemand zijn zwemspullen bij zich. Toch liet een vijftal zich niet kennen en sprong in het koele water, gadeslagen door velen die, óf wat minzaamjes keken, óf een tikje jaloers en met een blik van 'zij durven het wel, maar laat ik het dan toch maar niet doen'. Een leuk verhaal voor thuis dus.

Mijn conclusie is, dat ik een hele plezierige tiendaagse in Madrid doorgebracht heb. Dit vooral door de combinatie van het nuttige (inhoud en netwerken) en het aangename (tentoonstellingen en musea). Daarvoor wil ik de organisatoren heel hartelijk bedanken. Uit eigen ervaring weet ik wat een energie het kost om een dergelijke conferentie op poten te zetten. In het bijzonder dank ik Carmen Liter van de Biblioteca Nacional en Maria Louisa Martin Meras van het Madrileense Scheepvaartmuseum, die samen met hun collega's enorm veel werk verzet hebben om de conferentie draaiend te krijgen en te houden.

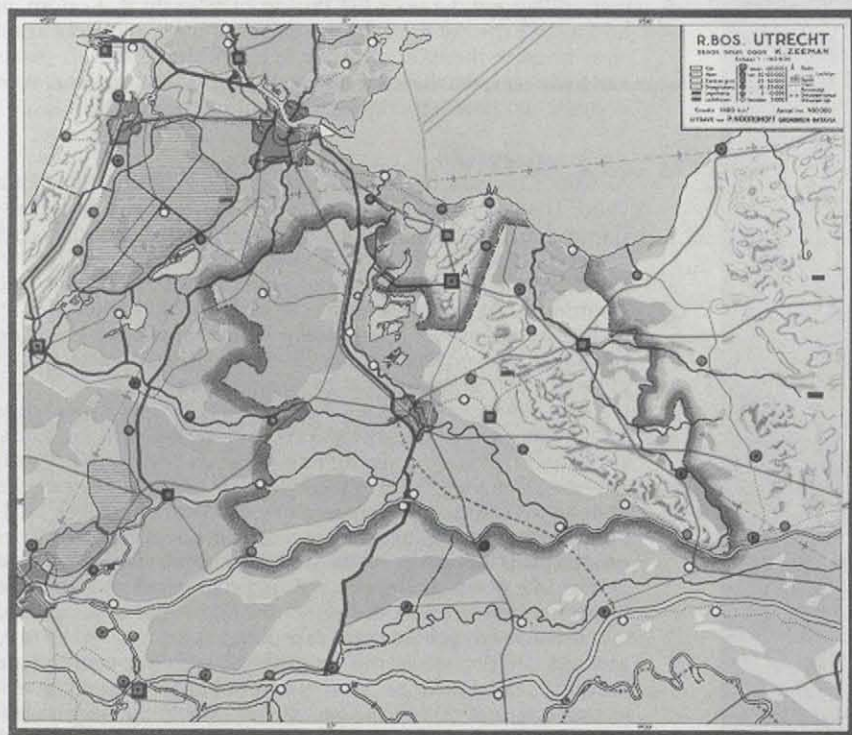
Marc Hamelers

'School(wand)kaarten: de verzameling voorbij...' (wat u altijd al over schoolkaarten had willen weten)

De redactie van *Caert-Thresoor* ontving van de heer Rozing onderstaand varium:

De passie, mijn bobby

Eind jaren '80 van de vorige eeuw was ik een enthousiast docent aardrijkskunde aan diverse scholengemeenschappen in en rondom Alkmaar. Nu jaren later, inmiddels niet meer werkzaam in het onderwijs, heb ik aan deze periode (en eigenlijk vanaf mijn kindertijd) een passie overgehouden, namelijk het verzamelen van kartografische schoolwandkaarten. Vele overzichtskaarten, waaronder blinde kaarten van provincies, lan-

Schoolwandkaart van de provincie Utrecht
(foto: Dick Rozing).

den, werelddelen en de wereld, maar ook thematische kaarten heb ik inmiddels verzameld. Het zijn voornamelijk kaarten van Nederlandse uitgevers: Wolters, Noordhoff, Thieme, Van Goor, Dijkstra etcetera, maar ook Justus Perthes uit Duitsland heeft in Nederland zijn sporen achtergelaten.

Achtergrondinformatie

Recent ben ik gestart met het inwinnen van achtergrondinformatie. Hoe is het aardrijkskundeonderwijs totstandgekomen en wanneer deden de schoolkaarten hun intrede? Wat verstaan we onder school(wand)kaarten? Wie waren de eerste bedenkers, auteurs van de kaarten (Bos, Zeeman, Prop, Bakker en Rusch, etcetera)? Welke uitgevers kent/kende Nederland? Hoe werden, worden schoolkaarten gemaakt en hoeveel drukken zijn er van een kaart? Hoe worden ze gerestaureerd? Is er bekend welke schoolkaarten er in Nederland en overzee zijn (een inventarisatie)? Is er toekomst voor de schoolkaart? En nog veel meer. Informatie die ik via diverse kaartenverzamelingen van universiteiten, (school)musea, gemeente- en streekarchieven, archieven van uitgeverijen en andere bronnen wil verkrijgen.

Boekje en website met database

Doel is te komen tot:

- een (populair) wetenschappelijk boek, rijk geïllustreerd, over kartografische schoolkaarten, en
- een website met database (bijvoorbeeld bij www.kartografie.nl) ter ontsluiting van de schoolkaarten, zoals deze in kaartencollecties, archieven en bij verzamelaars aanwezig zijn. In deze database staan volgens ISBD(CM)-systematiek de kaarten, die ik in bezit heb, vermeld. Daarnaast zijn in dit bestand al honderden titels van schoolkaarten opgenomen die ik heb overgenomen uit fondscatalogi, Brinkman-catalogus, schoolboekjes, op achterzijden van schoolkaarten, etcetera. In de database zijn de hoofdtitels van deze kaarten voorzien van []. De database is aan permanente actualisering onderhevig. Deze site zal de mogelijkheid bieden om informatie te verschaffen over de schoolkaarten, maar waar ook 'nieuwe' onbekende schoolkaarten via een opgaveformulier aangemeld kunnen worden en die tevens 'links' naar kaartenverzamelingen en musea bevat.

Een echte tijdplanning, datum van publicatie, heb ik mij niet gesteld. In deze inventarisatiefase trek ik veelvuldig door het land en surf ik op het web, om informatie in te winnen over kaartcollecties, uitgeverijen, contactpersonen.

Ideeën positief ontvangen

Een eerste bekendmaking van mijn ideeën en een verkenning

langs de kaartenverzamelingen van universiteitsbibliotheken (Groningen, Utrecht en Amsterdam (UvA en VU)), musea, waaronder het Nationaal Schoolmuseum en de Koninklijke Bibliotheek leverde enthousiaste en stimulerende reacties op.

Interesse gewekt?

U kunt mij helpen met leuke ideeën, tips, foto's, oude advertenties, fondscatalogi, artikelen die gaan over schoolwandkaarten, of verwijzen naar andere personen en bronnen die mij informatie kunnen verschaffen. Dit alles voor het verder inhoud en vormgeven van een boekje en de website.

Dick Rozing:

e-mail: dick.rozing@hccnet.nl of tel: 033-4552031

Tentoonstelling Hoogtepunten van de Friese cartografie

In het Ryksargyf of Rijksarchief in Friesland is tot en met 1 februari 2002 de tentoonstelling *Hoogtepunten van de Friese cartografie* te bezichtigen. De tentoonstelling biedt een interessante bloemlezing uit het historisch kaartmateriaal van Friesland. Deze en andere kaarten van Friesland zijn afgebeeld in het boek *Hoogtepunten van de Friese cartografie*, dat door P.J. de Rijke is samengesteld en in november 2001 verschenen. Het boek bevat overzichtskaarten van de provincie, stadsplattegronden en regionale en thematische kaarten. Bij het samenstellen is gebruikgemaakt van de collecties van het Fries Museum en het Ryksargyf. De tentoonstelling is te bezichtigen van dinsdag tot en met vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur. Adres: Boterhoek 3, 8911 DH Leeuwarden.

Gevonden voorwerpen: twee oude landkaarten

Na een bezoek aan de 4th European Map Fair in Breda heeft één van de bezoekers in de trein naar huis een koker met daarin twee op de beurs gekochte (en prijzige) waardevolle oude kaarten laten liggen. Een eerlijke vinder heeft dat bij de Stichting Historische Cartografie van de Nederlanden gemeld. Wil degene die deze kaarten heeft gekocht en deze in de trein heeft laten liggen zich in verbinding stellen met het secretariaat van de Stichting. Adres: Witrijtseweg 16, 5571 XJ Bergeijk. Telefoon: 0497-514370. E-mail: histocart@planet.nl. De Stichting spreekt bijzondere dank uit aan het echtpaar dat deze vondst heeft gemeld.

Mathieu Franssen, secretaris
Stichting Historische Cartografie van de Nederlanden

Besprekingen

Het kaartboek van de abdij van Park 1665 / onder redactie van Ernest Persoons en Herman Van der Haegen, met teksten van Eduard Van Ermen, Luc Vanbove en Stefan Van Lani. – Brussel : Algemeen Rijksarchief, 2000. – (Cartografische bronnen voor de geschiedenis van het Vlaamse landschap, 3).

De uitgave van het kaartboek van de abdij van Park (Heverlee, bij Leuven) sluit nauw aan bij de vroeger verschenen kaartboeken van Ter Kameren (Brussel) en Averbode, uitgegeven door het Gemeentekrediet in de reeks *Cartografische en iconografische bronnen voor de geschiedenis van het landschap in België* (1996-1997). Sinds het Gemeentekrediet haar kartografische uitgaven heeft teruggedeschroefd, neemt het Algemeen Rijksarchief de fakkel over van toonaangevende uitgever van kartografische bronnen. In de nieuwe reeks *Cartografische bronnen voor de geschiedenis van het Vlaamse landschap* verscheen in 1998 *De wandkaarten van het hertogdom Aarschot*. Met het kaartboek van Park verschijnt meteen het derde nummer in de reeks. Het kaartboek van de abdij van Affligem is als nummer twee op komst.

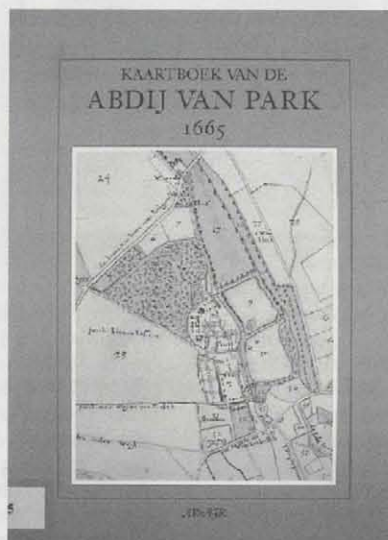
Het kaartboek van Park bevestigt de glorie van de premonstratenzen in het hertogdom Brabant. Dankzij de steun van de stad Leuven werd het een fraai ogend gebonden kunstboek in groot formaat. Het omvat ruim 260 pagina's met als hoofdmoot de kleurenreproducties van 106 handgetekende kaarten met bijhorende tabellen, gespreid over meer dan 200 pagina's. De inleidende teksten vooraan en een zeer uitvoerig plaatsnamenregister achteraan vervolledigen het werk.

De norbertijnen van Park bouwden in de loop der eeuwen een domein uit dat ooit ruim 3.300 hectaren besloeg verspreid over meer dan honderd woonkernen, voornamelijk gelegen in het hertogdom Brabant. De in deze plaatsen verspreid voorkomende percelen land, weide of bos vormden samen met de achttien meestal grotere hoeven en de vier molens het grondbezit van de abdij. Het huidige abdijcomplex, het best bewaarde van de Lage Landen, dateert van de 18de eeuw en is nog steeds de stille getuige van de toenmalige welstand van de abdij.

Onder het abbatiaat van Libert de Pape (1648-1682) werden het onroerend patrimonium en de grondrechten van de abdij vastgelegd in een aantal kaartboeken. Vier ervan worden nog steeds bewaard in het abdijarchief. Naast de twee exemplaren TA en TB van het zogeheten *Typographieboek* (1665) is er nog een kaartboek van de bossen (1666) en het kaartboek van de cijnsgoederen (1666). Enkele jaren geleden kon het Algemeen Rijksarchief te Brussel een reeks kaarten verwerven, die – samen met reeds in het Rijksarchief aanwezige kaarten – een derde exemplaar bleken te vormen van het *Typographieboek*.

Bij de publicatie besloot men uit te gaan van het ingebonden kaartboek op papier (TB) zoals bewaard in het abdijarchief. Hieraan werd ongeveer tweederde van de nu gepubliceerde kaarten ontleend. Het exemplaar op perkament (TA) kwam spijtig genoeg niet in aanmerking wegens waterschade, opgelopen in 1784. De overige kaarten zijn afkomstig uit de reeks losse kaarten van het Algemeen Rijksarchief.

De uitgave omvat 106 kaarten. Het leeuwenaandeel daarvan

zijn zogenaamde 'erfkaarten', waarop de eigenlijke bezittingen van de abdij werden afgebeeld. Een tweede groep kaarten zijn de cijnskaarten. Op sommige gronden bezat de abdij geen rechtstreekse gebruiksrechten, maar trad ze slechts op als grondheer, die jaarlijks een cijns of vergoeding in geld of natura kon innen.

Het abdijsdomein strekte zich uit over meer dan honderd dorpen, die grotendeels in een straal van 35 kilometer rond de abdij waren gelegen. Voor de lezer van het kaartboek onplooit zich het landschap van de vruchtbare Brabantse zandleemstreek in zijn grote diversiteit. Vooral inwoners van de Leuvense regio zullen met genoeg grasduinen in de oude kaarten van hun eigen leefomgeving. Abt Libert de Pape drukte het in zijn voorwoord treffend uit: 'Zonder moeite kunt gij in uw zetel en op uw kamer alle gronden van de Parkheren in ogenschouw nemen en als het ware aanraken en ze zonder gids, indien het nodig zou zijn, in hun eigen omgeving bekijken.'

De auteurs zijn erin geslaagd het kaartboek mooi te presenteren, niet enkel in zijn historische context, maar ook met aandacht voor specifiek kartografische aspecten. Topics die worden behandeld zijn onder andere de landmetersactiviteiten, de schaal en oriëntering van de kaarten, de gebruikte lengte- en oppervlaktematens, de tekening van het kaartbeeld en elementen van versiering. De kleurenreproducties van de manuscriptkaarten zijn van uitstekende kwaliteit. Wel jammer is het ontbreken van een moderne overzichtskaart, waarop de ligging van de 106 afzonderlijke kaartjes en de belangrijkste woonkernen hadden kunnen worden aangeduid. Het gebruik van de uitvoerige index van plaatsnamen zou daardoor makkelijker en aantrekkelijker worden. Hier en daar werden er tussen de oude kaarten foto's gevoegd van nog bestaande hoeves en pastorieën, die afhankelijk waren van de Parkabdij. Daarnaast ware het interessant geweest om bij wijze van voorbeeld naast een oude kaart ook eens een moderne topografische kaart te plaatsen. Lezers die niet in de Leuvense regio wonen zouden daardoor ook in staat zijn om de vergelijking te maken tussen de historische en de huidige geografische situatie. De redacteurs bevelen dat ook aan: 'Men kan trouwens veel plezier beleven aan het opzoeken van wat bleef [...] of verdween.'

Joost Depuydt

Van meters en schatters : Bronnengids voor grondbelasting en kadaaster in Noord-Brabant / eindredactie J.G.M. Sanders. – 's-Hertogenbosch : Rijksarchief in Noord-Brabant, 1998. – 82 blz., ill. in kl. en z-w. – ISBN 90 74376 11 8. – f 20,- (met verzendkosten f 24,50).

Het hier besproken boekje is bepaald niet de eerste gids voor gebruikers van de kadaasterarchieven. In 1979 verscheen *Kadaastergids : Gids voor de raadpleging van hypothecaire en kadastrale archieven uit de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw*, samengesteld door F. Keverling Buisman en E. Muller; in 1987 een kleine bijdrage van mijn hand 'De kaarten van het kadaaster en het gebruik ervan bij historisch onderzoek' in de bundel *Stadsplattegronden : Werken met kaartmateriaal bij*

stadshistorisch onderzoek door P.J. Margry, P. Ratsma en B.M.J. Speet (*Hollandse studiën*, nr. 20) en nog in 1999 een brochure *Kadaster in kaart* door Stefan Rutten, een uitgave van Historisch Museum Apeldoorn. Al deze publicaties hebben min of meer dezelfde opzet: enige aandacht wordt besteed aan de geschiedenis van het kadaster, de diverse soorten kadastrale documenten worden besproken en tenslotte wordt de onderzoeker geïnstrueerd in het gebruik daarvan.

Ook de gids van Sanders heeft deze opzet; meer dan bij de genoemde publicaties wordt hierin echter de nadruk gelegd op het gebruik als bron van de verschillende documenttypen. In het eerste, aan de historie van het kadaster gewijde hoofdstuk wordt de vorming van deze documenten besproken. De volgende hoofdstukken behandelen de vorming van de documenten als gevolg van overheidsactiviteiten en het gebruik van onderling samenhangende groepen van documenten bij historisch onderzoek. De titels van de hoofdstukken maken duidelijk waarom het daarbij gaat: vastlegging van eigendomsverhoudingen, classificatie per gemeente, klassering per eigendom, kennisgeving en bezwaar en tenslotte de vastlegging van de schatting. Van alle documenttypen wordt vermeld hoe ze zijn gevormd, welke stukken ze omvatten, welke gegevens ze bevatten en, heel belangrijk, van welke Noord-Brabantse gemeenten ze voorhanden zijn. Ter illustratie worden niet alleen voorbeelden van documenten gereproduceerd, maar in aparte kadertjes worden ook samenvattingen van de inhoud van diverse soorten stukken gepresenteerd. De gebruikers krijgen zodoende een perfect idee over de aard van de informatie die ze in de stukken kunnen verwachten. De bijschriften van de vele afbeeldingen in het boekje geven daarop nuttige aanvullingen. De index van gemeenten en kantons brengt iedere lokale onderzoeker snel naar de stukken die voor zijn plaats van belang zijn.

Voor wie is deze gids bestemd? De inleiding noemt naast heemkundigen en historici ook genealogen. Voor hen is dit inderdaad een voortreffelijke handleiding. Uiteraard geldt dit vooral voor onderzoek in de provincie Noord-Brabant, maar de gids bevat zoveel algemeen toepasbare kennis over het gebruik van kadasterarchivalia, dat ook onderzoekers in andere provincies er hun voordeel mee kunnen doen. Maar, zal de lezer van *Caert-Thresoor* zich afvragen, wat vermeldt de gids over het gebruik van kadasterkaarten? Op het eerste gezicht valt dat wat tegen. In de tweede paragraaf van hoofdstuk 2, 'De vastlegging van eigendomsverhoudingen', wordt de kartering besproken. Voorbeelden van een blad van een sectie of een verzamelplan zijn echter niet afgebeeld. De verspreid voorkomende vermeldingen van kartografische documenten moet men zoeken met behulp van termen als atlas, kaart, kartering, landmeter, minuutplan, opmeting, veldplan en verzamelpunten in het zakenregister. Zo vindt men wel veel informatie over de inhoud van de verschillende soorten kadasterkaarten, maar voor de specifieke kaartgebruiker zou een apart hoofdstukje waarin de kaarten centraal staan welkom zijn geweest. Het ontbreken hiervan is niet zozeer een gebrek van deze gids, maar een gevolg van de opzet, waarbij de oogmerken van overheidshandelen het uitgangspunt vormen. Dat er niet meer dan één kadastrale kaart is afgebeeld, namelijk van grenspercelen in Cuijk, is echter toch wel erg zuinig. Samenvattend kan gezegd worden dat deze gids op zichzelf niet zoveel nieuws bevat, maar dat ze een voortreffelijke wegwijzer is voor onderzoekers in de provincie Noord-Brabant. De toegankelijkheid, die buitengewoon goed is, is vooral gericht op hen die zoeken naar verbale en cijfermatige gegevens. De specifieke kaartgebruiker moet wat meer moeite doen om aan zijn trekken te komen.

Piet Ratsma

Spiegel der Seefahrt / Lucas Jansz. Waghenaer. – Amsterdam : Cornelis Claasz, 1589. – Facsimile-uitgave naar het origineel in het Schifffahrtsmuseum der Oldenburgischen Weserhäfen Brake. – Met losse inleiding door Albrecht Sauer. – Varel : Centrum Cartographie Verlag GmbH, 1998. – DM 1.590 (particulieren), DM 980 (instellingen).

Nadere informatie:
www.Spiegel-derSeefahrt.de
e-mail: info@ccv.de

De *Spieghel der Zeevaerdt* van Lucas Jansz. Waghenaer markeert het begin van de productie van zeeatlanten in de Noordelijke Nederlanden. Over Lucas Jansz. Waghenaer is weinig bekend. Hij werd omstreeks 1533/1534 in Enkhuizen geboren en was van jongs af aan actief als zeeman. In 1579 koos hij voor een betrekking aan de wal. Hij werd ontvanger van de convooien en licenten. Een paar jaar later, in 1582, werd hij uit deze functie ontslagen en vestigde zich als 'zeechaertenmaecker'. Niet lang daarna, verscheen in 1584 het eerste deel van zijn *Spieghel der Zeevaerdt*, in 1586 volgde het tweede deel. De atlas had een ruime internationale verspreiding door vertalingen in het Latijn (1586), Engels (1588), Duits (1589) en Frans (1590). In 1592 publiceerde Waghenaer een tweede werk, het *Tresoor der Zeevaerdt* en in 1598 een derde, het *Enchuyser Zee-caert-boek*. Door de productie van deze atlanten bouwde hij een reputatie op als belangrijke kaartenmaker. Financieel ging het hem echter niet voor de wind. Toen hij in 1606 stierf, liet hij zijn weduwe in grote financiële problemen achter.

Nadat reeds een facsimile van respectievelijk de Nederlandse en Engelse editie van de *Spieghel der Zeevaerdt* was uitgegeven, is onlangs ook een facsimile van de Duitse editie uitgebracht. Alweer een facsimile van dezelfde atlas, zou men kunnen verzuchten. Toch valt een facsimile van de Duitse uitgave wel te verdedigen. Thomas Slotboom die de Nederlandse editie in het Duits vertaalde, heeft extra geografische informatie aan de beschrijvingen van Waghenaer toegevoegd. In latere Nederlandse edities van de *Spieghel* zijn de aanvullingen van Slotboom overgenomen.

Voor deze facsimile-uitgave is een Duitse editie gebruikt die bewaard wordt in het 'Schifffahrtsmuseum' in Brake (Noord-Duitsland). De facsimile is een zeer luxe uitgave, gebonden in een bruine leren band waarbij alle 47 kaarten in kleur zijn afgedrukt. Oneffenheden in de kaarten zijn gelukkig niet weg geretoucheerd, maar duidelijk te zien. De marges rondom de kaarten, de begeleidende teksten en de blanco pagina's zijn door de uitgever niet naar het origineel gedrukt. Hij heeft gekozen voor een eigen gedrukte kleuring van imitatie-vlekken. Dit is jammer. De atlas wordt geleverd in een stevige kartonnen bescherming, waarbij heel subtiel de buitenrand met leer is afgewerkt. Bij de facsimile-uitgave wordt separaat een inleiding geleverd. In vergelijking met de zo luxe uitgegeven facsimile is aan de vorm van de inleiding echter weinig aandacht besteed. Feitelijk vormt de inleiding onderdeel van de verkoopbrochure. Dit is spijtig en doet de auteur van de inleiding, Albrecht Sauer, bibliothecaris van het Schifffahrtsmuseum in Bremerhaven, ook geen recht. In vier pagina's geeft hij een beknopt overzicht van het leven en werk van Waghenaer en de invloed van de zeilaanwijzingen uit de 15de en 16de eeuw op diens werk. Hij sluit af met een literatuur-overzicht, opdat de kopers van deze facsimile-uitgave zich verder kunnen verdiepen in Waghenaer.

Tot slot, de prijs: 1.590 Duitse Markten. Dit lijkt mij een fors belletsel om de facsimile aan te schaffen. Weliswaar kunnen bibliotheken de atlas voor een gereduceerd bedrag van 980 Duitse Markten kopen, maar ook zo'n bedrag blijft hoog. Wie echter een facsimile van juist de Duitse uitgave wilt hebben, zal door zijn of haar knieën moeten gaan.

Sjoerd de Meer

Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven

Inzendingen voor deze rubriek aan: dr. Peter van der Krogt, Universiteit Utrecht, FRW-Kartografie,
Postbus 80.115, 3508 TC Utrecht, fax (015) 212 6063, e-mail: peter@maphist.nl.

BRACKE, W.

Une note sur l'Isolario de Bartolomeo da li Sonetti dans le manuscrit de Bruxelles, BR, CP, 17874 (7379) / Wouter Bracke. – In: *Imago Mundi* 53 (2001): 125-129.

BRODSKY, H.

The Hebrew Holy Land Map of Avraham bar Ya'acov, Amsterdam, 1695 / Harold Brodsky. – In: *The Portolan* 51 (Fall 2001): 15-21.

EDNEY, M.H., & I.D. NOVAK

Reading the World Map: Interdisciplinary Perspectives on Pieter van den Keere's Map, Nova Totius Terrarum Orbis Geographica ac Hydrographica Tabula (Amsterdam, 1608/36) / edited by Matthew H. Edney and Irwin D. Novak. – Portland, Maine: Osher Map Library and Smith Center for Cartographic Education, University of Southern Maine, 2001. (Osher Library Associates, Occasional Publication; No. 1). – ISBN 0 939561 31 X.

GESTEL-van het SCHIP, P. van

Nederlandse historische kartofilatelie / Paula van Gestel-van het Schip. – In: *Thema: Tijdschrift voor Thematische Filatelie* 14, nr. 3 (juli 2001): 33-38; en nr. 4 (sept. 2001): 28-32. – Overeenkomend met het artikel in *Caert-Thresoor* 20, 2 (2001): 29-40.

HEERE, E. & M. STORMS

Delflands kaarten belicht / E. Heere en M. Storms. – In: *Het Waterschap* 86, afl. 7 (2001): 338-343.

KADASTRALE ATLAS, FRIESLAND

Ferwerderadiel. – Fryske Akademy; Ljouwert, 2001. – (Kadastrale en prekadastrale atlas fan Fryslân 1640-1832; 14). – ISBN 90 6171 919 4 (1) en 90 6171 918 6 (2). – Bestaat uit: Kadastrale atlas fan Fryslân 1832: de kadastrale gemeenten Blija, Ferwerd, Hallum en Marrum / útjûn troch J.H.P. van der Vaart en S. Talsma en: Prekadastrale atlas fan Fryslân: de pleatsen fan 1700 en 1640 neffens de floeren- en stinkohieren / útjûn troch J.A. Mol en P.N. Noomen.

KADASTRALE ATLAS, GELDERLAND

Gendt: tekst en kadastrale gegevens / [J. van Eck ... et al.]. – Velp: Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland, 2001. – (Kadastrale Atlas Gelderland 18320. – ISBN 90 71988 41 4.

KADASTRALE ATLAS, ZUID-HOLLAND

Benthuizen, Hoogetveen in Rijnland, Bentborn / samengest. door B. van de Graaf, A. Schellingerhout. – Alphen aan den Rijn: Stichting Rijnlandse Historiën; [etc.], 2001. – (Kadastrale Atlas Zuid-Holland 1832; 12). – ISBN 90 72757 10 6.

– *Nieuwveen en Zevenhoven* / samengest. door D.J. van Eijk-Vermeij, G. Rijlaarsdam. – Alphen aan den Rijn: Stichting Rijnlandse Historiën; [etc.], 2001. – (Kadastrale Atlas Zuid-Holland 1832; 140. – ISBN 90 72757 12 2.

– *Oudshoorn* / samengest. door F. de Wilde. – Alphen aan den Rijn: Stichting Rijnlandse Historiën; [etc.], 2001. – (Kadastrale Atlas Zuid-Holland 1832; 13). – ISBN 90 72757 11 4.

KINDS, K., & M. FRANSSEN

'Carte Belgica Arnout petite': Een nieuwe kijk op een vroege kaart van de Nederlanden / Karel Kinds en Mathieu Franssen. – In: *Caert-Thresoor* 20.3 (2001): 57-62.

KROGT, P. van der

Dutch Atlas Cartography and the Peace of Munster / Peter

van der Krogt. – blz. 113-126 in: Hugo de Schepper, Chr.L. Tümpel & J.J.V.M. de Vet (eds.), *La Paz de Münster = The Peace of Munster 1648: Actas del Congreso de Commemoración organizado por la = Proceedings of the Commemoration Congress organized by the Katholieke Universiteit Nijmegen, Nijmegen-Cleve 28-30.VIII.1996*. – Barcelona: Idea Books S.A., 2000 (copyright 2001).

LÖWENHARDT, W.

Stop the Presses! Inferno in the Gravenstraat Destroys Maps / Werner Löwenhardt. – In: *Mercator's World* 6, 5 (September/October 2001): 48-49. – Betreft de brand in Blaeu's drukkerij in 1672.

MEURER, P.H.

Das Herzogtum Geldern im Bild der älteren Kartographie / Peter H. Meurer. – blz. 427-436 in: Johannes Stinner und Karl-Heinz Tekath (hrsg.), *Gelre, Geldern, Gelderland: Geschichte und Kultur des Herzogtums Geldern: Aufsätze*. – Geldern: Verlag des Historischen Vereins für Geldern und Umgegend, 2001.

NELEMANS, B.

Eenvoudig 20ste-eeuws onderzoek van oude kaarten van Texel en Hongarije / Bert Nelemans. – In: *Caert-Thresoor* 20.3 (2001): 63-68.

WALKER, J.Q.

The Maps of Ortelius and their Variants: Developing a Systematic Evidential Approach for Distinguishing New Map Plates from New States of Existing Map Plates / Joseph Q. Walker. – Southrop, Glos.: Walker, 2001. – (Antiquarian Maps Research Monographs; 1). – Walker toont aan dat 'plates' 26 & 27, 72 & 74, 187 & 188 en 224 & 225 in Marcel van den Broecke's *Ortelius Atlas Maps* (1996), telkens twee staten van één koperplaat zijn. Informatie over verkrijgbaarheid via e-mail: martran@msn.com.

Inhoud historisch-kartografische tijdschriften

CARTOGRAPHICA HELVETICA 24 (Juli 2001)

Mesenburg, Peter, Kartometrische Untersuchung und Rekonstruktion der Weltkarte des Piri Re'is (1513) (blz. 3-7).
Meurer, Peter H., Zur Frühgeschichte der Entfernungsdreiecke (blz. 9-19).

Sezgin, Fuat, Arabischer Ursprung europäischer Karten (blz. 21-28).

Stotzer, Jean-Claude, Die Darstellung der Gezeiten auf alten Karten (blz. 29-35).

Hochedlinger, Michael, Die Ernennung von Johann Baptist Homann zum kaiserlichen Geographen im Jahre 1715 (blz. 37-40).

IMAGO MUNDI 53 (2001)

Endfield, Georgina H., Pinturas, Land and Lawsuits: Maps in Colonial Mexican Legal Documents (blz. 7-27).

Meurer, Peter H., The Cologne Map Publisher Peter Overadt (blz. 28-45).

Arnaud, Jean-Luc, Corpus cartographique pour l'histoire de Damas, Syrie, à la fin de la période ottomane (1760-1924) (blz. 46-70).

Bulatov, Vladimir E., Catherine Delano Smith & Francis Herbert, Andrew Dury's Map of the present Seat of War, be-

- tween the Russians, Poles, and Turks (1769) (blz. 71-82).
 Postnikov, Aleksey V., From Charting to Mapping: Russian Military Mapping of Corfu in the Early Nineteenth Century (blz. 83-96).
 Ramaswamy, Sumathi, Maps and Mother Goddesses in Modern India (blz. 97-114).
 Kramer, Bärbel, The Earliest Known Map of Spain (?) and the Geography of Artemidorus of Ephesus on Papyrus (blz. 115-120).
 La Rocca, Eugenio, The Newly Discovered City Fresco from Trajan's Baths, Rome (blz. 121-124).
 Bracke, Wouter, Une note sur l'Isolaro de Bartolomeo da li Sonetti dans le manuscrit de Bruxelles, BR, CP, 17874 (7379) (blz. 125-129).
 Ritter, Michael, Seutter, Probst, and Lotter: An Eighteenth-Century Map Publishing House in Germany (blz. 130-135).
 Schofield, Peter, Bertram Schofield and the Vinland Map (blz. 136-139).

IMCoS JOURNAL Issue 86 (Autumn 2001)

- Smith, David, The Cartography of 'W. & A.K. Johnston', 1826-1901 (blz. 5-16).
 Speed, Jeffery John, Tudor Townscapes: John Speed's Town Plans from the Theatre of the Empire of Great Britaine, 1610 (blz. 17-22).
 Hillman, Corinne, The Care and Conservation of Maps (blz. 23-25).

MAPFORUM.COM: SPECIALIST ANTIQUE MAP MAGAZINE Issue 13: 2001 (September)

<http://www.mapforum.com>

Printed Maps of New England to 1780 Part I: 1548 -1624, Part II: 1630-1660 (Checklist).

Herman Moll's 'Maps Of The Several Parts Of Europe ...' (Collation).

A Dedication to "James III" of England [Map of Scotland, Coronelli] (Curiosity).

Colin Lamont [broadside catalogue/advertisement] (Ephemera).

MAPLINE Number 93 (Summer 2001)

- Abeydeera, Ananda, The Portuguese Quest for Taprobane (blz. 1-4).
 Rios-Bustamante, Antonio, Baroque Era Cartography: Alternate Names for America (blz. 5-7).

MERCATOR'S WORLD vol. 6, no. 5 (September/October 2001)

- Pflederer, Richard, Map Man par excellence: Tony Campbell's Continuing Cartographic Career (blz. 12-16).
 McEwen, Alec, Conflict on the Connecticut [A boundary dispute leads to a new republic] (blz. 18-23).
 Stanley, Henry Morton, In Darkest Africa [Searching for the source of the Nile] (blz. 24-27).
 Carhart, George S., with Matthew Edney, An Exercise in Map Genealogy: Guillaume Delisle's L'Amerique Septentrionale and its many offspring: Part II: The Derivative Plates (blz. 28-35).
 Post, J.B., A Map by Any Other Name [Cartifacts on display] (blz. 36-37).
 Hooker, Brian, Down with Bligh – Hurrah for Tahiti: A fresh look at the mysterious voyage of the Bounty (blz. 38-43).
 Batten, Kit, Military School: A German schoolchild's cartographic timetable (blz. 44-47).
 Löwenhardt, Werner, Stop the Presses! Inferno in the Gravenstraat Destroys Maps (blz. 48-49).
 Monmonier, Mark, Originality Bites: Copyright registration and map history (blz. 50-52).
 Russell-Chamberlin, June, Canada by the Numbers [The National Atlas of Canada Online] (blz. 56-57).

THE PORTOLAN Issue 52 (Fall 2001)

- Ward, Curtis B., David E. Rogers and Richard J. Dilley, NIMA's Role in the Dayton Peace Accords (blz. 11-14).
 Brodsky, Harold, The Hebrew Holy Land Map of Avraham bar Ya'acov, Amsterdam, 1695 (blz. 15-21).
 Sorenson, Dale, and Eric W. Wolf, The Map Auction Business Today: Cartography from the Fiat Lux Library (blz. 22-29).
 Sales, Pierre, Afriqah (Africa): The E-Book and the History (blz. 30-41).

Inhoud 20ste jaargang 2001

Artikelen

- AUGUSTEIJN, J., Drie zeldzame wereldkaarten van Dancker Danckerts 5
 DEPUYDT, F. en L. Decruynaere, De Vlaanderen-kaarten van Mercator en Ortelius: In welke mate zijn ze metrisch nauwkeurig? 13
 EGMOND, M. van, 'We waren toen toch een soort rebellenclubje': Een interview met de oprichters van *Caert-Thresoor* 83
 —, Twintig jaar *Caert-Thresoor* in cijfers: Portret van een jubilerend tijdschrift 92
 —, Een kijkje achter de schermen van *Caert-Thresoor* 99
 GESTEL-VAN HET SCHIP, P.J. van, Nederlandse historische kartofilatelie 29
 HEIJDEN, H.A.M. van der, Antonius van Leest, een 16de-eeuws Antwerps kaartmaker 10
 KINDS, K. en M. Franssen, 'Carte Belgica Arnout petite': Een nieuwe kijk op een vroege kaart van de Nederlanden 57
 KROGT, P.C.J. van der, Twintig jaar *Caert-Thresoor*, redactioneel 81
 MEER, S. de, Jodocus Hondius' wereldkaart in twee halfronden met de reizen van Drake en Cavendish 1
 MEURER, P.H., De jonge Nicolaes van Geelkercken 41
 NELEMANS, B., Eenvoudig 20ste-eeuws onderzoek van oude kaarten van Texel en van Hongarije 63

Thresoortjes

- De oudste Noord-Nederlandse wereldatlas (P.C.J. van der Krogt) 103

Besprekingen

- Delflands kaarten belicht / C.G.D. de Wilt, G.J. Klapwijk, J.D. van Tuyl, A.C. Ruseler (M. van Egmond) 24
 Gelderland: Het Rivierengebied / J. Augusteijn; red. J. Werner (S. van Doornmalen) 76
 Globes at Greenwich: A Catalogue of the Globes and Armillary Spheres in the National Maritime Museum, Greenwich / Elly Dekker (E. Bos-Rietdijk) 23
 Hollandia Comitatus: Een kartobibliografie van Holland / Dirk en Johanna Blonk-van der Wijst (M. Donkersloot-de Vrij) 75
 Het kaartboek van de abdij van Park 1665 / red. Ernest Persoons en Herman Van der Haegen (J. Depuydt) 109
 De landmeter: Inleiding in de geschiedenis van de Nederlandse landmeetkunde van de Romeinse tot de Franse tijd / H.C. Pouls (M. Hameleers) 23
 Mapas antiguos de México = Early Maps of Mexico = Mexico in oude kaarten / Joost Depuydt (F.J. Ormeling) 75
 The Map Trade in the Late Eighteenth Century: Letters to the London Map Sellers Jefferys & Faden / ed. Mary Pedley (M. van Egmond) 77
 Spiegel der Seefahrt / Lucas Jansz. Waghenaeer; inl. door Albrecht Sauer (S. de Meer) 110
 Van meters en schatters: Bronnengids voor grondbelasting en kadaster in Noord-Brabant / red. J.G.M. Sanders (P. Ratsma) 109

@ la carte 21, 49, 69, 105

Varia Cartographica 22, 51, 70, 106

Nieuwe literatuur en facsimile-uitgaven 26, 56, 79, 111

ASHER RARE BOOKS

Zojuist verschenen:
CATALOGUS 31:
210 OUDE EN ZELDZAME BOEKEN
op diverse gebieden:

Oude Drukken (15de en 16de eeuw)
Handschriften en Tekeningen
Bijbels en Theologie
Botanie, Zoölogie en Geologie
Natuurwetenschappen
Topografie en Reisverslagen
Amerika, Afrika, Azië en Australië

Bezoek onze website:
[HTTP://WWW.ASHERBOOKS.COM](http://www.asherbooks.com)
voor een actueel overzicht van ons aanbod.

Bezoek op afspraak.
Wij zijn geïnteresseerd in de aankoop van
collecties of afzonderlijke stukken.

Postbus 258, 1970 AG IJmuiden

Telefoon: 0255 52 38 39, fax: 0255 51 03 52

E-mail: info@asherbooks.com
Internet: www.asherbooks.com

PAPIERRESTAURATIE

LINGBEEK & VAN DAALEN

CONSERVERING EN RESTAURATIE VAN
WERKEN OP PAPIER EN PERKAMENT

- ◆ aquarellen gouaches pasteltekeningen
- ◆ advisering over klimaat, licht, transport en expositie

AMALIASTRAAT 5
1052 GM AMSTERDAM
020 - 6841074

ART CONSERVATION

RESTAURATIE & CONSERVERING VAN KUNSTVOORWERPEN

KON. WILHELMINAHAVEN ZZ 19
3134 KG VLAARDINGEN
TELEFOON 0031 [0]10 23 402 91
06 539 468 40
06 514 048 48
TELEFAX 0031 [0]10 46 034 37

E-MAIL info@artconservation.nl
WEB SITE [WWW.ARTCONSERVATION.NL](http://www.artconservation.nl)

K.v.K. ROTTERDAM 190851

BEZOEK ONZE WEBSITE
WWW.ARTCONSERVATION.NL
...BEDANKT

GESPECIALISEERD IN PAPIER
DIGITALISEREN
CONSERVEREN
DETACHEREN
RESTAUREREN

Hollandia Comitatus

Een kartobibliografie van Holland, D. Blonk & J. Blonk-van der Wijst.

Met een uitgebreide Engelse samenvatting. Dit aantrekkelijke en rijk geïllustreerde boek biedt voor het eerst een compleet overzicht van alle gedrukte landkaarten van het oude graafschap Holland. Meer dan 100 kaarten uit de periode 1542 tot aan het begin van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815 laten de gevolgen zien van inpolderingen, verveningen en stadsuitbreidingen in de provincies Noord- en Zuid-Holland.

In linnen gebonden. Met ca. 300 afb. 488 pp.

ISBN 90 6194 418 x

f 295,- € 133.87

Abraham Ortelius and the first atlas

Essays commemorating the Quadricentennial of his Death 1598-1998.

Redactie: Marcel van den Broecke, Peter van der Krogt en Peter Meurer.

Rijk geïllustreerde bundel opstellen over Abraham Ortelius, zijn leven en werk. Met een inleiding door Leon Voet en 20 bijdragen door Günter Schilder, Rodney Shirley, Dennis Reinhartz en anderen.

In linnen gebonden. 430 pp.

ISBN 90 6194 388 4

f 371,- € 168.35

The Atlas Blaeu-Van der Hem of the Austrian National Library

Redactie: Günter Schilder, Bernard Aikema en Peter van der Krogt. 5 delen, in linnen gebonden. Per deel ca. 500 afbeeldingen in zwart-wit en 16 in kleur. U tekent in op de gehele serie.

ISBN (set) 90 6194 258 6

Complete geïllustreerde catalogus van een van de grootste en mooiste verzamelatlassen, samengesteld door Laurens van der Hem (1621-1678) en thans in de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen. Met kartografische aantekeningen en kunsthistorische beschrijvingen door Peter van der Krogt en Erland de Groot.

I Spain, Portugal and France (vols 1-8).

Met ca. 700 afb. 632 pp.

ISBN 90 6194 278 0

f 1007,- € 456.96

II Italy, Malta, Switzerland and the Low Countries (vols 9-17). Met ca. 600 afb. 732 pp.

ISBN 90 6194 348 5

f 1007,- € 456.96

III - V In voorbereiding.

Ortelius Atlas Maps

An illustrated guide, M.P.R. van den Broecke

Gids met afbeeldingen van alle atlaskaarten uit Ortelius' Theatrum Orbis Terrarum.

In linnen gebonden. Met ruim 240 afbeeldingen. 308 pp.

ISBN 90 6194 308 6

f 125,- € 56.72

Koeman's Atlantes Neerlandici

Completely revised illustrated edition. Samengesteld door Peter van der Krogt. 10 delen, in linnen gebonden. Per deel ca. 1000 afbeeldingen.

ISBN (set) 90 6194 248 9

Bibliografie van atlassen gepubliceerd in de Nederlanden tot en met de twintigste eeuw. Met afbeeldingen van alle gegraveerde titelpagina's en foliokaarten en registers op kaart- en atlasitels en op persoonsnamen in elk deel.

Elk van de tien geplande delen bevat de bibliografie van een afgeronde groep atlassen. U tekent in op de gehele serie.

I The Folio Atlases Published by Gerard Mercator, Jodocus Hondius, Henricus Hondius, Johannes Janssonius and Their Successors. 1997. With ca. 1000 ill. 755 pp.

ISBN 90 6194 268 3

f 895,- € 406.13

II The Folio Atlases Published by Willem Jansz. Blaeu and Joan Blaeu. 2000. With ca. 800 ill. 640 pp.

ISBN 90 6194 428 7

f 895,- € 406.13

In voorbereiding:

III Ortelius' Theatrum Orbis Terrarum, De Jode's Speculum Orbis Terrarum, The Epitome, Caert-Thresoor and Atlas Minor, The Atlases of the XVII Provinces, and Some Other Atlases Published in the Low Countries up to c. 1650

IV Town books

V Composite atlases

VI Atlases of the 18th century

VII Pilot guides up to ca. 1650

VIII Pilot guides and sea atlases

IX Van Keulen's sea-atlases and pilot guides

X Atlases of the 19th and 20th century

Verkrijgbaar via de boekhandel of bij de uitgever.

De fondscatalogus 2001-2002 wordt op aanvraag toegezonden. Nadere informatie: hes@forum-hes.nl Zie ook onze website <http://www.forum-hes.nl/hes.htm>.